

T.C.

ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

**TOPLUMSAL BİR KURGU OLARAK BABALIK: ANNELERİN ÖZ
YAŞAM ÖYKÜLERİNDE BABA İMGESİ**

BÜŞRA KOCATEPE

BOLU-2017

T.C.

ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

**TOPLUMSAL BİR KURGU OLARAK BABALIK: ANNELERİN ÖZ
YAŞAM ÖYKÜLERİNDE BABA İMGESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Büşra KOCATEPE

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Sabiha BİLGİ

BOLU, KASIM-2017

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU

Büşra KOCATEPE tarafından hazırlanan “**Toplumsal Bir Kurgu Olarak Babalık: Annelerin Öz Yaşam Öykülerinde Baba İmgesi**” adlı çalışma, jürimiz tarafından İlköğretim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir. (14.11.2017)

Akademik Unvan ve Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Sabiha BİLGİ
Üye : Yrd. Doç. Dr. Pelin AKSÜT
Üye : Yrd. Doç. Dr. Özge PINARCIK

Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün Onayı

Prof. Dr. Türkan ARGON
Eğitim Bilimleri Enstitü Müdürü

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum, “Toplumsal Bir Kurgu Olarak Babalık: Annelerin Öz Yaşam Öykülerinde Baba İmgesi” başlıklı çalışmanın yazılmasında bilimsel ve etik kurallara uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda atıfta bulunduğumu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim. 14/11/2017

Büşra KOCATEPE

Babam İbrahim KOCATEPE' ye ithafen

TEŞEKKÜR

Çalışmam boyunca eleştiri ve soruları ile bana yol gösteren, farklı bakış açıları kazanmamı sağlayan, fikirlerini paylaşan, sabır ile çalışmamı takip eden değerli hocam, tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Sabiha BİLGİ'ye,

Tez çalışmamla ilgili önerilerini sunan, görüşlerini benden esirgemeyen Doç. Dr. Seçkin ÖZSOY'a ve Yrd. Doç. Dr. Zeynep Berna ERDİLLER YATMAZ'a, çalışmama son şeklini verirken fikirlerinden yararlandığım Yrd. Doç. Dr. Pelin AKSÜT ve Yrd. Doç. Dr. Özge PINARCIK'a,

Hayatım boyunca maddi manevi yanımda olan, hep arkamda olduğunu hissettiren, çıktığım yolda en büyük destekçim babam İbrahim KOCATEPE'ye, her zaman en yakınımda olan, varlığı ile bana güç veren annem Emine KOCATEPE'ye, bana abla olmayı öğreten, büyümeyen kardeşim Muaz'a, başka bir insanı kendinden çok sevebileceğini bana gösteren miniğim Ecrin'e,

Meslek hayatıma ve yüksek lisans eğitimime başladığım ilk günden itibaren yardımlarını esirgemeyen, çalışmam sırasında her türlü kaynağa erişmeme imkan sağlayan, karşılaştığım sorunların çözümünde yol gösteren değerli müdürüm İsmet KALIÇLI'ya,

Her an telefonun ucunda olduğunu bildiğim, her zaman, her şartta yanımda olan, biricik dostum Merve BAL'a, daha lisedeyken hayalini kurduğumuz bu uzun yolda hep yanımda olan, bize inanmayanlara birlikte meydan okuduğum güçlü arkadaşım Zehra GÜNEYSU'ya, birlikteyken zamanın nasıl geçtiğini anlamadığım, zor zamanlarımda yanımda olan Ayşegül YÜKSEL'e,

Çalışmama gönüllü olarak katılan, yaptığımız görüşmelerle bana bambaşka bir dünyanın kapılarını açan, keyifli sohbetlerini benden esirgemeyen annelere,

Eğitim hayatım boyunca üzerimde emeği olan tüm öğretmenlerime saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU

ETİK İLKELERE UYDUĞUNA İLİŞKİN BEYAN.....	i
İTHAF.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar.....	vii
KISALTMALAR.....	viii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT.....	xi
I.BÖLÜM	
1.Giriş.....	1
1.1.Problem.....	2
1.2.Amaç.....	3
1.3.Önem.....	3
1.4.Sınırlılıklar	5
1.5.Varsayımlar.....	5
1.6.Tanımlar.....	5
II. BÖLÜM	
2. Kuramsal Temeller ve İlgili Literatür.....	7
2.1.Cinsiyetlenen Öznellik: Toplumsal Cinsiyet Rollerini.....	7
2.1.1. Özne ve Öznellik.....	7
2.1.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerini.....	10
2.1.2.1.Kadınlık Öznelliği.....	11
2.1.2.2. Erkeklik Öznelliği.....	13

2.1.2.3. Annelik Öznelliği.....	14
2.1.2.4. Babalık Öznelliği.....	16
2.2. Tarihsel Perspektiften Babalığın Dönüşümü.....	18
2.3. Türkiye’de Babalık ve Babalık Çalışmaları.....	22
III. BÖLÜM	
3. Yöntem.....	25
3.1.Araştırma Modeli.....	25
3.2.Çalışma Grubu.....	27
3.3.Veritoplama Aracı.....	31
3.4.Verilerin Toplanması.....	32
3.5.Verilerin Analizi.....	32
IV. BÖLÜM	
4. Bulgular ve Tartışma.....	33
4.1.Babalar: Daimi Oyun Arkadaşları.....	33
4.2.Baba Güvendir, Korur, Kollar.....	37
4.3.Babalar Nasıl Değişti? Eski Baba/ Yeni Baba.....	41
4.4.Ev içinde Öznelliğin Kurulması: Güçlü Anneler.....	46
V. BÖLÜM	
5. Sonuç ve Öneriler.....	49
5.1. Sonuçlar.....	49
5.2. Öneriler.....	53
KAYNAKÇA.....	55
EKLER.....	63
Ek.1. Etik Kurul İzin Belgesi.....	63
Ek. 2 Gönüllü Katılımcı Bilgilendirme Formu.....	64

Ek.3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	67
ÖZGEÇMİŞ.....	71

TABLolar DİZİNİ

Tablo 3.1. Çalışma grubunu oluşturan annelerin demografik özellikleri.....	28
---	----

KISALTMALAR DİZİNİ

AÇEV : Anne Çocuk Eğitimi Vakfı

Akt. : Aktaran

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

s. : Sayfa

TTK : Türkiye Taşkömürü Kurumu

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

ÖZET

TOPLUMSAL BİR KURGU OLARAK BABALIK: ANNELERİN ÖZ YAŞAM ÖYKÜLERİNDE BABA İMGESİ

KOCATEPE, Büşra

Yüksek Lisans Tezi

İlköğretim Anabilim Dalı

Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Sabiha BİLGİ

Kasım-2017, xiii+71 Sayfa

Bu çalışmanın amacı, toplumsal babalık kurgusunun nasıl şekillendiğini ve bu süreçte annelerin öz yaşam öykülerinin ne derece etkili olduğunu tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda nitel bir çalışma yapılmış ve nitel araştırma yöntemlerinden yaşam öyküsü metodu kullanılmıştır. Çalışma, Batı Karadeniz Bölgesi’nde bir beldede yaşayan, 15 anne ile yapılmıştır. Çalışmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanmış, toplanan veriler söylem analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir.

Anneler, yaşam öykülerinde babayı, güven duyulan, koruyup kollayan, keyifli vakit geçirilen kişi olarak tanımlamışlardır. Annelerin çocukluk anlatılarında baba, kamusal alanla ilişkilendirilmiş, parka gidilen, oyunlar oynanan, eğlenceli vakit geçirilen kişi olarak ifade edilmiştir. Annelerin hayatında baba, hata yapmayan, yapsa bile maruz görülen yüce bir figür olarak yer almıştır. Anneler, yaşam öykülerinde aile içi rolleri keskin bir çizgi ile ayırmışlar, evi kendilerine ait bir egemenlik alanı olarak ifade etmişlerdir. Anneler, söylemlerinde kendilerini, evi çekip çeviren ve evin olmazsa olmazı olarak gördüklerini ifade etmişler, kendi öznelliklerini ev içerisinde kurmuşlardır. Annelerin, eşlerinden bir baba olarak beklentileri çocukları ile ilgilenmeleri ve kendilerine ev işlerinde yardımcı olmaları yönündedir. Babalığın zaman içerisinde geçirdiği değişim, anneler tarafından kendi babaları ve eşleri mukayese edilerek anlatılmıştır. Annelere göre, kendi babalarına kıyasla “çocukları ile daha fazla

vakit geçiren” ve “ev işlerinde zaman zaman yardımcı olan eşleri”, “yeni baba” yı temsil etmektedir. Geniş aileden çekirdek aileye geçişle birlikte ortaya çıkan bu “yeni baba” modeli anneler tarafından makbul baba olarak görülmektedir.

Çalışma sonucunda, annelerin babayı dış dünya ile ilişkilendirdikleri, babayı öncelikli olarak para kazanan, evin dışındaki hayatı kontrol eden olarak tanımladıkları görülmüştür. Çalışmaya katılan annelerin babalık tanımları, orta sınıf çekirdek aile idealini yansıtmaktadır. Anneler, öznellik alanlarını ev ve ev işleri ile sınırlamaktadırlar. Anneler, çocukları ile daha fazla ilgilenen, zaman zaman kendilerine yardımcı olan “eşlerini” ideal “yeni baba” olarak tanımlarken, ev ve ev işlerini kadının sorumluluğunda görmekte ve cinsiyetçi aile düzeninin devamına katkıda bulunmaktadır. Anneler bu cinsiyetçi rol dağılımını olumsuz olarak görmemekte ve evi öznelliklerini inşa edebilecekleri birincil alan olarak kabul etmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Babalık, Annelik, Toplumsal Cinsiyet, Öznellik, Yaşam Öyküsü

ABSTRACT**FATHERHOOD AS A SOCIAL FICTION: THE IMAGE OF FATHER IN THE MOTHERS' LIFE STORIES**

KOCATEPE, Büşra

Master Thesis

Primary Education Department

Preschool Teacher Education

Supervisor: Assistant Professor Dr. Sabiha BILGI

November-2017, xiii+71 pages

The purpose of this study is to find out how fatherhood is socially constructed and to what extent the life history of mothers are effective in this process. In accordance with this purpose, qualitative research was conducted, and life history method, one of the qualitative research methods, was employed. The study was carried out with 15 mothers living in a town in the Western Black Sea Region of Turkey. The data for the study were collected through semi-structured interviews, and the collected data were analyzed through discourse analysis.

The mothers described fathers as people who are trustworthy, protective, and fun. In the childhood narrations of the mothers, fatherhood was associated with the public sphere. In the childhood-narrations, the image of father was a supreme figure who hardly ever makes a mistake. If he makes a mistake, he is excused. The mothers separated the gender-based roles at home with sharp lines in their life histories, and they expressed the home as the area of their sovereignty. The mothers established their subjectivity within the boundaries of the home. They defined themselves as the ones who keep the home in order and are indispensable to the home. The mothers expect their husbands as fathers to take care of their children and to help them with the housework. The change of fatherhood through time was explained by the mothers through a comparison of their fathers with their husbands. In the narrations of the

mothers, their husbands who, in comparison to their fathers, “spend more time with their children” and “occasionally help” their wives with the housework represent the “new father”. This “new father” model, which emerged as a result of the transition from the extended family structures to the nuclear family, is designated as “the good father” by the mothers.

The results of the study indicated that the mothers associated fatherhood with the public sphere and described it as the primary bread winner and controlling the life outside the boundaries of home. Fatherhood as defined by the mothers participating in the study reflects the middle-class family ideal. The mothers restricted their zone of subjectivity to home and housework. While defining their husbands as the ideal “new father” who spend more time with their children and occasionally help their wives with the housework, they see home and housework within the responsibility area of women and contribute to the reproduction of the gendered family structure. The mothers do not negatively perceive this gendered role division, and they accept the home as the primary area of, and for, building their subjectivity.

Key Words: Fatherhood, Motherhood, Gender, Subjectivity, Life history

I. BÖLÜM

1. Giriş

Aile, sürekli değişim içinde olan bir kurum olarak karşımıza çıkar ve toplumsal rol dağılımlarının merkezini oluşturur. Kadınlık ve erkeklik rolleri, ailede başlar ve mevcut toplumsal kalıplar içinde sürekli yeniden üretilirler (Onur ve Koyuncu, 2004). Toplumun kadına ve erkeğe yüklediği cinsiyet rolleri, eğitim sistemi, hukuk, medya, örf ve adetler gibi toplumsal kurumların da etkisiyle devamlı değişim gösterir. Bu toplumsal kurumlar ayrı ayrı ve birlikte kadınlık ve erkeklik rollerini belirlerken, toplum içerisinde “annelik ve babalık” kavramlarını da şekillendirmektedir (Say, 2015).

Annelik kavramı, kadının çocuklarına karşı olan sorumluluklarını ifade etmektedir (Uzel, 2008) ve toplumsal olarak inşa edilmektedir (Aktaş, 2013). Bu kavram farklı kültürlerle göre farklı şekillerde tanımlanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2012). Babalık kavramı da toplum tarafından üretilmiştir ve erkeğin çocuklarına olan sorumluluklarını ifade etmektedir (Sayer, 2011). Annelik ve babalık toplumsal olarak belirlenen, toplum içerisinde anlam kazanan ve değerlendirilen bir roldür. Annelik ve babalık davranışlarını belirleyen, anneye ve babaya toplumun yüklediği anlamdır (Baydar, Akçınar ve İmer, 2012). Annelik ve babalık kavramları toplumsal yapı içerisinde şekillenmektedir. Bu kavramlar, toplumsal normlara, kültürel değişimlere, sosyo-politik olaylara ve dönemin baskın eğitim politikalarına bağlı olarak yeniden üretilmektedir (Güngörmüş Özkardeş, 2012, 17).

1.1. Problem

Toplum içerisindeki ekonomik değişimler, sanayileşme, kentleşme ve göç gibi olgular toplumsal kurumları derinden etkilemektedir. Toplumda yaşanan bu köklü değişimler sonucunda aile kurumu da etkilenmiş, aile içi roller değişmiştir. 17. ve 18. yüzyıllarda babalar, çocukların ahlak eğitmeni olarak kabul edilmişler, çocuklarına zanaat öğretmiş, anneler gibi evde çocukları ile zaman geçirmişlerdir (Güngörmüş Özkardeş, 2012, 21). 19. yüzyılda yaşanan ekonomik değişimler ve kapitalizmin gelişmesiyle babalar fabrikalarda çalışmaya başlamıştır. Erkekler kamusal alan içinde hâkimiyetini kurarken kadınlar ise ev içi organizasyonlardan sorumlu olmuştur. 1970’lerde ise kadınların da iş hayatına atılmasıyla birlikte kamusal alan hâkimiyetinde kadınlar da söz sahibi olmaya başlamıştır (Çabuklu, 2007, 105).

Kavramsal olarak ele alındığında kadınlık ve erkeklik, annelik ve babalık birbirleri ile ilişki içerisinde tanımlanır (Yavuz, 2015). Annelik, babalıktan farklı olarak, genellikle duygularla ilişkilendirilerek kurgulanır. Annelik, içgüdüsel, anne hamile kaldığı andan itibaren çocuğu için her türlü sıkıntıya katlanır. Annelik, toplum tarafından kadına verilen “kutsal” bir görevdir (Sever, 2015). Kadın, toplum tarafından kurgulanan annelik görevini öğrenir, benimser ve içselleştirir (Eliuz, 2011). Kamusal alanda çalışmak, evin geçimini sağlamak, ailesi için evin dışında mücadele etmek annenin görevi olarak görülmemektedir. Bu görevler babalık ile özdeşleştirilir. Babalık, güçlü olma, mücadelecilik olma, girişken olma, iddiacı olma ile kurgulanırken, duygusal olma, şefkatli olma gibi özellikler babalık kavramından uzak tutulur (Aktaş, 2013).

Annelik ve babalık kavramlarının tarihsel perspektif içinde ve ilişkisel olarak ele alınması gerekmektedir. Çünkü bu iki olgu birbirinden bağımsız düşünülemez ayrıca annelik ve babalık toplumsal olarak inşa edilirken, kadın ve erkek bu süreçte aktif rol alır (Demren, 2008). Kadınlar, erkeklik kimliğinin inşasında merkezi bir öneme sahiptir. Erkeklik olgusunu anlayabilmek için kadınların yaşantısına daha yakından bakmak gerekir (Yavuz, 2015). Bu bağlamda bu çalışmada kadınların kendi yaşantılarına bağlı olarak nasıl bir baba imgesi oluşturdukları araştırılmıştır. Annelerin öz geçmişlerinden ve günlük yaşantılarından yola çıkarak, nasıl bir baba imgesi oluşturdukları ve buna

bağlı olarak kendilerini toplumsal yapı içerisinde nasıl gördükleri bu araştırmanın problemidir.

1.2. Amaç

Bu çalışmayla babalık kavramsal boyutuyla ele alınarak, aile kurumu içerisinde annelerin bakış açısıyla babalığın ne anlama geldiğini, annelerin toplumsal bir kurgu olan babalığı nasıl şekillendirdiğini ve bu süreçte annelerin kendi yaşantılarının nasıl etkili olduğunu tespit edebilmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Anneler için babalık ne anlam ifade etmektedir?
2. Annelerin öz yaşam öykülerinde öne çıkan baba imgeleri nedir?
3. Annelerin günlük yaşam anlatılarında ve öz yaşam öykülerinde öne çıkan baba imgeleri altındaki cinsiyetçi yargılar nelerdir?
4. Anneler, günlük yaşam deneyimleri ve öz yaşam öyküleri ile cinsiyetçi yargıları nasıl yeniden üretirler?

1.3. Önem

Türkiye’de eğitim alanında babalar ile ilgili yapılan çalışmalar sınırlı sayıdadır ve bu çalışmalardan bazıları şunlardır: Güngörmüş Özkardeş ve Arkonaç (1998), farklı eğitim düzeylerindeki babaların baba olma algısını inceledikleri araştırmaları sonucunda eğitim düzeyinin babalık ve ideal baba tanımlarını etkilediğini ileri sürmüştür. Araştırmada üniversite mezunu babalar, ideal babayı çocukları ile ilgilenen, eşine yardımcı olarak tanımlarken, ilkokul mezunu babalar, ideal babayı evine ekmek getiren olarak tanımlamışlardır. Şahin ve Demiriz (2014), beş altı yaşında çocuğu olan babaların babalık rolü algısı ile aile katılımı arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmanın sonucunda babalık rolü algısı yüksek babaların aile içi etkinliklere katılımının da yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Bu araştırmaya göre; tek çocuklu babaların, iki ve

daha fazla çocuğu olan babalara göre babalık algısının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca babaların yaşı, eğitim durumları ve ekonomik düzeyleri babalık rolü algısını etkilemektedir. Benzer bir çalışmada, 4-12 aylık bebeği olan babaların babalık rolü algısı ile bebek bakımına katılımı arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Babaların eğitim durumu, işi, eşlerinin eğitim durumu ve işi, doğdukları yer ve sahip oldukları çocuk sayısı bebek bakımına olan katılımlarını etkileyen değişkenlerdir (Kuruçırak, 2010). Özdal ve Aral (2005), baba yoksunu olan ve anne babası ile yaşayan çocukların kaygı düzeylerini inceledikleri çalışmaları sonucunda, baba yoksunu olan çocukların kaygılarının, anne babası ile yaşayan çocukların kaygılarından daha yüksek olduğunu saptamışlardır. “Okul öncesi dönem çocuğunun hayatında babanın ve erkek öğretmenin rolü” (Anlıak, 2004) adlı çalışmada, okul öncesi eğitim kurumlarında erkek öğretmen sayısındaki yetersizliğe dikkat çekilerek erkek öğretmenlerin çocuklara sağlayabileceği katkılar konusunda farkındalık yaratmak amaçlanmıştır. Kuzucu (2011), kadının çalışma hayatına katılımının artması ile babanın evin geçimini sağladığı, annenin ev işleri ve çocuk bakımı ile ilgilendiği rol dağılımının kırılmaya başladığını, farklı baba katılımı ve babalık rollerinin ortaya çıktığı belirtmiştir. Sımsıkı ve Şendil (2014), 3-6 yaş aralığında çocuğu olan babaların, baba katılımını değerlendiren bir ölçek geliştirmişlerdir.

Babalığı kavramsal boyutu ile ele alan, toplumdaki babalık kavramının inşa ve yeniden inşa sürecini araştıran çalışmaların eğitim alanında çok fazla yer almadığı görülmektedir. Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV)’in yayımladığı “Türkiye’de Babalık ve İlgili Babalığın Belirleyicileri” (Akçınar, 2017), adlı rapor eğitim alanında babalığı kavramsal boyutu ile inceleyen çalışmalara örnek gösterilebilir. Babalık kavramının nasıl ortaya çıktığını, nelere bağlı olarak değişim gösterdiğini ve nasıl yeniden üretildiğini bilmek, toplumsal yapı içerisinde nasıl bir baba modeli çizildiğini tespit edebilmek, bugün var olan ve gelecekte oluşturulacak olan babalık anlayışını daha iyi anlayabilmek açısından önemlidir. Bu çalışma, babalık kavramının toplumsal inşa sürecini annelerin öz yaşam öykülerine odaklanarak öğrenmeyi hedeflemiştir. Babalığa ilişkin cinsiyetçi yargıların, annelerin öz yaşam öykülerinde nasıl ortaya çıktığı ve nasıl yeniden üretildiğini anlamak bu araştırmanın amacıdır. Cinsiyetçi yargılar ile şekillenen annelik ve babalık rollerinin, bireylere baskı yoluyla kabul ettirilmediğini, aksine

bireylerin genellikle gönüllü olarak bu rolleri edindiğini, icra ettiğini ve yeniden ürettiğini tespit edebilmek açısından bu çalışma önem arz etmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu yüksek lisans tez çalışmasında, nitel bir araştırma yapılmış ve nitel araştırma yöntemlerinden yaşam öyküsü metodu kullanılmıştır. Nitel çalışmalar, “mutlak, tartışmasız, evrensel” doğruyu bulmayı amaçlamaz, var olan durumu farklılıklara vurgu yaparak ortaya çıkarma eğilimindedir (Yıldırım, 2010, 72). Yaşam öyküsü metodu kullanılarak yapılan bu nitel çalışma, kendi bulguları ile sınırlıdır, genelleme amacı taşımamaktadır.

1.5. Varsayımlar

Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunun annelerin öz yaşam öykülerinde ve günlük yaşantılarındaki baba imgesini ortaya çıkarmaya yönelik olduğu varsayılmaktadır.

1.6. Tanımlar

Kadınlık: “Belli bir kültürde kadınlarla ilişkilendirilen ya da kadınlara atfedilen sosyal olarak kurulmuş çeşitli varsayım, beklenti ve davranış setlerine denilmektedir” (Günindi Ersöz, 2010, s. 170).

Erkeklik: “Erkeğin, toplumsal yaşamda nasıl düşünüp, duyup, davranacağını belirleyen, ondan salt erkek olduğu için beklenen rolleri ve tutum alışları içeren bir pratikler toplamıdır” (Atay, 2004, s. 14).

Annelik: “Kadınlıkla birlikte anılan ve içi kültürel olarak farklı niteliklerle doldurulan bir kavramdır” (Sever, 2004, s. 73).

Babalık: Babalık, sadece belirlenmiş bir cinsiyet rolü değil, "...aile üyeleri arasındaki günlük etkileşimlerle oluşan, devam eden, değişen ve gelişen bir kavramdır" (Tiedje ve Darling-Fisher, 1996; akt. Kuruçırak, 2010, s. 6).

Toplumsal Cinsiyet: "Kadın ve erkeğin bir birey olarak yer aldıkları toplumdaki statülerini, rollerini, görev ve sorumluluklarını, ayrıca toplumun da bireye bakış açısını, algılarını ve bireylerden beklentilerini kapsar" (Sancar, Acuner, Üstün, Bora ve Romaniuc, 2006, s. 13).

Özne: "Denetim ve bağımlılık yoluyla başkasına tabi olan, vicdan ya da öz bilgi yoluyla kendi kimliğine bağlanmış olan anlamındadır" (Foucault, 2016, s. 63).

Öznellik: "Özne olma durumunu, sürecini, konumunu ve de özne olma hissini, farkındalığını belirten bir kavramdır" (Demren, 2008, s. 75).

II. BÖLÜM

2. Kuramsal Çerçeve ve İlgili Literatür

Toplumda bireyler, iktidar ilişkileri ile özneleştirilir. İktidar, öznelere bireyselleştirir, sınıflara ayırır ve onlara has kimlikler inşa eder. Bu öznel kimlikleri inşa süreci baskı ve şiddet yoluyla gerçekleşmez (Foucault, 2016, 63). Özneler, günlük yaşam pratikleri, toplumsal ilişkileri, aile içi yaşantılar ve diğer toplumsallaşmış yaşantılar aracılığıyla iktidarın kendilerine sunduğu öznellikleri kabul ederler. Doğdukları andan itibaren, bireyler belirli öznellikler içinde yaşarlar (Çelebi, 2013). Örneğin; toplumda bir kadın, kadınlık öznelliği ve annelik öznelliği içerisinde yetiştirilirken, erkek ise hayatını erkeklik öznelliği ve babalık öznelliği ile şekillendirir. Bu çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan cinsiyetlenen öznellikler, toplumsal cinsiyet rolleri ve annelik babalık öznellikleri bu bölümde detaylı olarak ele alınacaktır.

2.1. Cinsiyetlenen Öznellik: Toplumsal Cinsiyet Roller

2.1.1. Özne ve Öznellik

Özne kavramı, Foucault (2016) tarafından iki şekilde tanımlanmıştır. Birincisi “Denetim ve bağımlılık yoluyla başkasına tabi olan özne” ve ikincisi, “Vicdan ya da öz bilgi yoluyla kendi kimliğine bağlanmış olan özne” şeklindedir (s. 63). Öznenin iki tanımı da tabi olunan, boyun eğilen bir iktidar biçimini işaret etmektedir. Foucault, öznenin üretilmesi, anlamlandırılması ve nesneleştirilmesi sürecinde iktidar tanımından

faydalanmıştır (Foucault, 2016, 58). Foucault’a göre, öznesi olduğumuz deneyimler, söylemsel ve söylemsel olmayan toplumsal pratikler sonucunda oluşur. Bu pratiklerin merkezinde ise bir iktidar vardır (Keskin, 1997, 34). Bu iktidar, bireyleri kategorilere ayırarak bireyselleştirir. Bireylere, hem kendisinin hem de başkalarının kabul ettiği bir kimlik dayatarak günlük hayat pratiklerine doğrudan müdahale eder (Foucault, 2016, 63). Bireyleri özneleştirilen bu iktidar biçimleri içerisinde en çok öne çıkan devlettir. Devlet, yalnızca bireyleri görmezden gelen ya da bir grubun çıkarını sağlayan değil, aynı zamanda insanları bireyselleştirendir. Devlet, iktidarın bütünleştirici ve bireyselleştirici biçimidir. Devlet, yalnızca iktidar ilişkilerinin uygulandığı bir oluşum değildir ancak günümüz toplumlarında iktidar ilişkileri, devlet kurumlarının himayesi altında giderek merkezileşmektedir ve daha uygulanabilir bir hal almaktadır (Foucault, 2016, 79).

Kimliği ve bedeni ile toplum içinde iktidar tarafından inşa edilen özne, kendisini inşa eden iktidarın kontrolü altındadır (Çelebi, 2013). İktidar, öznenin toplum içerisinde nasıl davranması gerektiğini belirler. Özne, toplumda belli kurallara göre davranır ve bu davranışlarını baskı yoluyla gerçekleştirmez. Özne, toplumun belirlediği bu davranışları içselleştirmiş, yaşantısının bir gereği olarak kabul etmiştir (Mutman, 1997). Özne, toplumdan bağımsız değildir ve toplumsal yapının içinde iktidar tarafından inşa edilir (Çelebi, 2013), toplumsal ilişkiler ve günlük yaşantılara bağlı olarak kurgulanır. Öznenin kurgulanması, toplum içinde başkaları ile olan ilişkisine bağlıdır. Öznenin kurgulanmasının temeli “öteki” ile farklılaşmasına dayanır. Özne, başkaları ile kendini kıyaslayarak, sorgulayarak öznelliğini inşa eder (Aydoğdu, 2004).

Öznellik, toplum içerisinde ilişkilerle inşa edilir. İktidar, özneler üzerinde başkaları ve kendi kendileri vasıtasıyla denetim kurmaktadır. Başkaları ile ilişkileri sonucu özneler, kendi vicdan ve denetimleri yoluyla öznelliklerini inşa ederler (Demren, 2008). Özneler, toplum tarafından kendilerine verilen rolleri, baskı ve şiddet yoluyla değil, bir kabullenişle icra ederler. Çünkü insanlar, belli öznellikler içerisinde doğarlar. Doğdukları andan itibaren, toplumdaki egemen söylemler, aile içi yaşantılar ve diğer kurumsallaşmış yaşantılar insanların öznelliklerini belirler ve onların kendileri, birbirleri ve dünya ile ilişki kuruş biçimlerine şekil verir (Aktaş, 2012). Örneğin, bir

kadın yaşamının ilk yıllarından itibaren, toplum tarafından oluşturulan kadınlık özneliği içerisinde hayatını sürdür ve o şekilde yetiştirilir. Doğduğu andan itibaren, belli öznellikler içerisinde bulunan birey, bu öznellikleri kendi vicdan ve denetim mekanizmasından geçirerek kabul eder ve icra eder (Demren, 2008).

Bora ve Üstün (2005), öznellik olgusunu açıklarken, insanların toplum içerisinde kendi rızaları ile hareket etme becerileri olarak “öznellik kapasitesi” kavramını kullanmışlardır. İnsanlar, içinde şekillendikleri toplumsal yapıdan daha fazla bir “şey”dirler ve bu fazlalık herkes için aynı değildir. Toplumsal roller, sorumluluklar, eğitim seviyesi, toplumsal konum bu fazlalığın miktarını belirler. Bora ve Üstün (2005)’ün tanımladığı öznellik kapasitesi bir yandan bu fazlalığın insana sağladığı imkânları kapsarken, bir yandan da insanın sınırlarını belirler. Moore (1994)’ e göre de, kişilerin öznelliklerini algılama ve uygulama biçimleri birbirlerinden farklıdır. Yani “öznellikler içerisinde öznellikler” söz konusudur (Akt. Demren, 2008, 80). Bir kadının kendi özneliğini algılayış ve yaşayış biçimi diğer kadınlardan farklıdır. Aynı şekilde bir erkeğin özneliğini algılaması ve uygulaması da diğer erkeklerden farklıdır. Erkekler ve kadınlar, kendi kadınlık veya erkeklik özneliğini inşa ederken pasif değillerdir. Her bireyin, toplumsal yargıları algılaması, uygulaması birbirinden farklıdır. Bu farklılıklar bireylerin öznellik alanlarını temsil eder (Bora ve Üstün, 2005).

İktidarın özneleştirdiği bireylere sunduğu öznellik alanları, aslında zorunlu değildir. İktidarın çizdiği sınırlar aşılmaz değildir, dayattığı bireysellikler ve yüklediği kimlikler dönüştürülebilir. Bu noktada Foucault, yeni öznellikler geliştirmenin mümkün olduğundan söz eder (Keskin, 1997, 33). Yeni öznelliklerin gelişimi ise ne olduğunu keşfetmekle değil, ne olduğunu reddetmekle başlamaktadır. Modern iktidar yapılarının bireyselleştirme dayatmasını kırarak, uzun yıllardır süre gelen bireysellikleri reddederek, yeni öznellik biçimlerine geçerlilik kazandırmak mümkündür (Foucault, 2016, 68).

2.1.2. Toplumsal Cinsiyet Roller

Cinsiyet, biyolojik ve toplumsal cinsiyet olarak ikiye ayrılmaktadır. Biyolojik cinsiyet doğumla birlikte var olurken, toplumsal cinsiyet ise toplumun değer yargılarıyla oluşmaktadır (Erzeybek, 2015). “Toplumsal cinsiyet kadının ve erkeğin sosyal olarak belirlenen rollerini ve sorumluluklarını ifade eden bir kavramdır” (Zeybekoğlu, 2010, s. 3). Toplumsal cinsiyet, kadınlık ve erkeklik olgularının toplum tarafından nasıl kodlandığına bağlı olarak değişir (Turan ve Şen, 2014). Biyolojik bir tanımlamanın daha ötesinde kültürel, sosyal ve hukuki değişimleri de içine almaktadır (Çetin Özkan, 2016). Cinsiyete dayalı davranış kalıplarının, kültürel derinliği bulunmaktadır ve sürekli yap-boz bir süreç içerisinde yeniden üretilmektedir. Değişimdeki başat aktör kültür ve onun öğeleridir (Demez, 2005, 33). Toplumda erkeğin nasıl davranacağını, nasıl düşünüp, nasıl duyacağını belirleyen normlar erkeklik rollerini oluştururken (Çetin Özkan, 2016), kadının toplumda kendini ifade etmesini sağlayan normlar ise kadınlık rollerini belirlemektedir.

Sayer’e göre (2011), “Toplumsal cinsiyet rolleri, kadınlar ve erkeklerle özdeşleştirilen özellikler, beklentiler ve davranışlar olup, “kadınlığı” ve “erkekliği” tanımlar. İçinde yaşanılan toplum tarafından belirlenen toplumsal cinsiyet rolleri, kadınlar ve erkekler tarafından doğumun hemen ardından başlayan sosyalleşme süreçleri içerisinde öğrenilir” (s. 13). Kadının ve erkeğin kimliği, ona biçilen toplumsal rol, anne karnındayken ve biyolojik cinsiyetinin bilinmesinden itibaren başlamaktadır (Çetin Özkan, 2016). Aile içi ilişkilerle kadın ve erkek toplumsal rollerini öğrenir (Demez, 2005, 29). Aile içi kültürel aktarımlar ve toplumsal ilişkiler aracılığıyla, cinsiyet rollerini öğrenen kadın ve erkek, öznel kimliğini şekillendirme yoluna gider. Bu süreç içinde hem kadın hem de erkek kendilerinden beklenen davranışları gönüllü olarak icra etmeye başlarlar (Çetin Özkan, 2016).

Erkeklik ve kadınlık rolleri toplumsal hayat içerisinde bir takım kurumlar aracılığıyla sürekli olarak yeniden üretilmektedir (Talimciler, 2016). Toplumdaki egemen söylemler ve iktidar ilişkileri, bireylerin cinsiyetlerine bağlı olarak neyi yapıp yapamayacaklarını belirlemektedir. İktidar ilişkileri, toplumsal cinsiyet rollerinin ve öznelliklerin temelini oluşturmaktadır. Kadınlar ve erkekler, iktidarın kendilerine

sunduğu cinsiyet rollerinin doğallığına ve gerekliliğine inanırlar (Demren, 2007). İktidar, cinsiyet rollerini kadına ve erkeğe, küçük yaşlardan itibaren farklı şekillerde sunar ve gönüllü olarak bu rolleri kabullenmelerini sağlar. Mesela, cinsiyetçi rol dağılımları erkek ve kız çocuklarının oyun ve oyuncaklarına da yansımaktadır. Kız çocukları, oyuncak seçimi yaparken bebeklere, oyuncak mutfak gereçlerine yönlendirilir ve bu roller doğrultusunda sosyalleştirilir. Erkek çocukları ise silaha ve arabaya yönlendirilir. Bu farklılaşma toplumun kadına ve erkeğe vermiş olduğu rol dağılımının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Cengiz, Tol ve Küçükural, 2004).

2.1.2.1. Kadınlık öznelliği

Toplumda kadınlık, sıcak olma, şefkatli olma, nazik olma, bakıp büyüten, koruyup kollayan olma, esnek ve yumuşak olma olarak tanımlanmıştır. Tüm bunlar kadının doğal yapısıymış gibi sunulmaktadır. Oysaki kadının geliştirdiği bu davranışlar biyolojik değil, sosyal ve kültürel (Çetin Özkan, 2016). Türkiye toplumunun büyük bir kesiminde kadınların ataerkil aile içinde büyüdüğünü belirten Aktaş 'a (2013) göre, küçük yaşlardan itibaren yaşanan çevrenin örf ve adetleri, aile içi rol dağılımları ve örgün eğitim kurumlarındaki cinsiyetçi yaklaşımlar kadının davranışlarını şekillendirir. Kadın, toplumun kendisine sunduğu ataerkil değerleri içselleştirerek, kimliğinin bir parçası haline getirir. Kadının kimliğini oluşturma süreci toplumsal yaşantıların etkisiyle şekillenir. Kadın, öznel kimliğini toplumun diğer üyeleri aracılığıyla oluşturur. Kadınlık öznelliği, kadınların hem erkeklerle, hem de diğer kadınlarla olan ilişkisine bakılarak daha iyi anlaşılabilir. Çünkü kadın, öznel kimliğini kendine benzemeyen, “öteki” üzerinden inşa eder (Bora, 2014, 23). Kadınlar, kendi öznelliklerini tanımlarken, ötekilerden ayrışma sürecine girerler. Bu süreçte kadın, öznelliğini “ikilikler” içerisinde oluşturur. Cahil/eğitilmiş, pis/temiz, modern/şehirli, güzel/çirkin gibi ikiliklerle kadın kendi öznelliğini kavrar. Kadınlar öznelliklerini bir bakıma toplumdaki öteki kadınlardan farklılıkları üzerine inşa ederler (Bayraktar, 2011, 137).

Bora (2014, 23), sosyo-ekonomik statüsü ne olursa olsun, ev ve ev işlerinin kadınların ortak deneyimlerinin merkezi olduğuna işaret eder. Toplumda kadına atfedilen, şefkatli olma, yumuşak olma, sıcak olma, evi çekip çevirme gibi özelliklerden

dolayı ev içi kadının alanı olarak belirlenir. Kadınların hâkimiyet sahası sadece ev ile sınırlandırılmıştır (Eken, 2006). Kadınlık ev içerisinde tanımlanır ve ev içerisinde yeniden üretilir (Bora, 2014, 23). Öte yandan, kadınların ev içerisindeki ortak deneyimleri, sınıfsal farklılıklara ve yaşa bağlı olarak çeşitlenmektedir (Günay ve Bener, 2011). Kadınlar, ev içerisinde başkalarından ayrılarak kendi öznellik alanını oluştururlar (Bora, 2014, 23). Ev içerisinde kadınlara sabırlı, anlayışlı, ailenin düzenini sağlayan, aile bireyleri arasında denge kuran bir rol düşmektedir (Günay ve Bener, 2011). Toplumda kadından iyi anne, iyi eş ve iyi ev kadını olmasını beklenmektedir. Kadınlar bu rolleri benimsemediklerinde, toplumda onay göremeyeceği ve ötekiler tarafından dışlanacağı düşüncesi ile bu rolleri içselleştirmekte ve iyi anne, iyi eş, iyi ev kadını kimliklerini benimsemektedirler (Günindi Ersöz, 2010).

Kadın öznelliğinin inşa sürecini daha iyi anlayabilmek için, kadınların hem erkeklerle hem de diğer kadınlarla olan ilişkisine bakmamız gerekir. Bu bağlamda, Bora (2014), ücretli ev işinde çalışan, düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip kadınlarla ve bu kadınları evinde çalıştıran orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki ev kadınları ile görüşmeler yapmıştır. Bu çalışmaya katılan ücretli ev işinde çalışan kadınlar için, kadınlık evin düzeni ve çocukların bakımı üzerine inşa edilmiştir. Bu kadınlar, kazandıkları parayı evin düzenini sağlamak için harcamaktadırlar ve bunu “iyi anne” olmanın bir şartı olarak kabul etmektedirler. Bu kadınlar, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki işverenlerini toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranmadıkları, aileyi idare etmekte başarısız oldukları yönünde eleştirmektedirler. Kadınlar bu söylemleri ile kendilerini ev içine hapsetmekte ve ev işini kadınının bir yükümlülüğü olarak tanımlamaktadırlar. Orta ve üst sosyo-ekonomik düzeye sahip işveren kadınlar, kendi öznelliklerini erkeklerle eşit ve modern kadınlar olma üzerine inşa etmişlerdir. Bu inşa sürecinde evlerinde çalışan ücretli ev işçisi kadınları kirli ve hijyene dikkat etmeyen olarak ötekileştirerek kendi sınırlarını belirlemişlerdir. Orta ve üst sosyo-ekonomik düzeye sahip kadınlar, ev işlerinin organize kısmı ile ilgilenmiş, eve alınacak malzemeler, mutfak temizliği, aileyi bir arada toplayan akşam yemeklerinin hazırlanması gibi sorumlulukları üstlenmişlerdir.

Bayraktar’ın (2011, 113) kırsaldan kente göç eden ailelerdeki kadınlarla yaptığı çalışmasında, kadınların kendilerini çekirdek ailenin idarecisi olarak gördüklerini tespit etmiştir. Ayrıca, çalışmanın temelini oluşturan AÇEV’ in anne eğitim programı da, orta

sınıf çekirdek aile arzusu yaratmakta ve evi kadının öncelikli alanı olarak lanse etmekte, kadını ailenin idarecisi olarak sunmaktadır. Düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip kadınlar, ev içinde kendilerine yüklenen rolleri, gönüllü olarak yerine getirmekte, kendi öznel kimliklerini inşa etmektedirler. Bu bağlamda, bu kadınların, evin içerisinde tanımlanmaları, çocuk bakımı ve ev işlerinden sorumlu olmaları bir kısıtlanma anlamına gelmemektedir. Ev işleri ve çocuk bakımı konusunda erkeklerden daha fazla bilgiye sahip olduğunu düşündükleri için, evi olumlu bir öznellik alanı olarak görmektedirler (Bora, 2014, 63).

Ev içerisinde kendi öznellik alanını kuran kadın, kamusal alanda erkeğe bağımlı olarak yaşamaktadır. Düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip kadınlar ev içindeki öznelliklerini bir kısıtlama olarak algılamıyor olsalar da, kadının özel alana hapsedilmesi birçok alanda erkeğe bağımlı olmasına neden olur (Aktaş, 2013). Kadın, kendisine verilen rolleri gönüllü olarak kabul etmiş, öznel kimliğini oluştururken, ev işlerini, çocuk bakımını kendi sorumluluğunda görmüştür. Bu durumu normal karşılayan, öznelliğini ev içerisinde oluşturan ve yeniden üreten kadın, aslında toplumda “öteki” olarak kabul edilmektedir. Kendine ait özel alanda hapsedilmekte, kamusal alanın dışında kalarak erkeğe bağımlı yaşamaktadır.

Sosyo-ekonomik düzeyi ne olursa olsun kadınlar, cinsiyetleri nedeniyle toplumda egemenlik altındadırlar. Kadınların bu ortak noktası, onların toplumda aynı şekilde ötekileştirildikleri anlamına gelmemektedir. Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki kadınlar, “becerikli ev kadını”, “fedakâr anne”, “saygılı gelin”, “sorumlu eş” vb. kimlikler içerisinde hapsolmaktadır. Orta ve üst sosyo-ekonomik düzeye sahip kadınlar ise, “eğitimli”, “modern”, “şehirli”, “eşit” kadınlar olarak toplumda kendilerine yer edinmeye çalışmakta ve ötekileşmemek için mücadele etmektedirler (Bora, 2014, 189).

2.1.2.2. Erkeklik öznelliği

Erkeklik, toplumsal olarak inşa edilmiştir ve toplumda iktidar ile, güçlü olan ile birlikte tanımlanmaktadır. Erkeklik, kadınlığın zıttı olarak tanımlanır. Erkeklik ve kadınlık, birbirini dışlayan ikili zıtlık olarak kurulmuşlardır (Ersoy, 2009). Erkeklik, “kadınsı” olmayan “kadın” olmayan olarak kabul edilir. Erkeklik öznelliği bu doğrultuda inşa edilir (Demren, 2007). Toplumsal cinsiyet rollerinin bir uzantısı olarak

erkek, saldırgan, baskın ve iddiacı bir kişi olarak karakterize olmuş ve bu durum toplumda erkeklerin liderlik mevkilerine daha yatkın olduğu fikrini doğurmuştur (Sayer, 2011).

Erkeklik, kadınlığın aksine kamusal alanla ilişkilendirilir. Erkeklerin genelde evin dışında ücretli olarak çalışıyor olmaları ve ekonomik özgürlüklerini kendi ellerinde bulunduruyor olmaları, toplumda kadınlardan daha üst bir statüye erişmelerini sağlamaktadır (Sancar ve ark, 2006). Erkeklik, toplumda kazanılan bir statüdür. Bu yüzden erkek, erkekliğini kanıtlamalıdır (Kandiyoti, 2015, 82). Toplum erkek öznelerden, güçlü olmalarını, ailelerini geçindirmelerini, çevre üzerinde belirli bir etki bırakmalarını ve kontrol sağlamalarını bekler (Günay ve Bener, 2011).

Erkek, öznelliğini kamusal alanda inşa eder. Erkek, evin dışında mücadele eden ve para kazanandır. Eve geldiğinde ise, evin reisi konumundadır. Erkek, eş olma, baba olma, oğul olma gibi görevlerini ev içerisinde yerine getirir. Aslında, erkeklik öznelliği yalnızca kamusal alanda değil, ev içerisinde bu görevlerini icra ederken de inşa edilir ve yeniden üretilir. Erkeğin, ev içinde inşa ettiği öznellik, kamusal alandakinden farklıdır. Ev içerisinde inşa edilen erkek öznelliği, erkek tarafından mahrem kabul edilir (Demren, 2007). Kamusal alanda inşa ettiği öznelliğini, kimliğini ispatlamak amacıyla kullanan erkek, ev içindeki öznelliğini gizli yaşama yoluna gitmektedir. Gerek ev içerisinde, gerek kamusal alanda, erkekler öznelliğini inşa ederken, eşlerinin, arkadaşlarının, akrabalarının, özetle “öteki” öznelerin onayına ve paylaşımına ihtiyaç duyarlar. Erkek öznellikleri, bireysel tercihler doğrultusunda değil, toplumun yönlendirdiği biçimde, öteki öznelerin de onayı ile inşa edilir ve yeniden üretilir.

2.1.2.3. Annelik öznelliği

Annelik, toplumun kültürel kodlarının bir uzantısı olarak karşımıza çıkmaktadır. İlkel anaerki toplumlarda kadına kutsallık atfedilir ve kadının tüm toplumların annesi olduğu fikrine inanılırdı (Zeybekoğlu, 2013). Toplumda anneliğin önemini arttıran görüşün yaygınlaşmasında Freud ve Bowlby'nin çalışmaları etkili olmuştur (Güngörmüş Özkardeş, 2012, 17). Freud, bebek ile anne arasındaki ilişkinin

bebeğin kişiliği ve sosyal ilişkilerini şekillendirmede büyük önemi olduğunu belirtmiştir. Freud’a göre babalar çocuğun gelişiminin sonraki dönemlerinde etkilidir (Şahin ve Demiriz, 2014). Bağlanma kuramını oluşturan Bowlby ise anne ve çocuk arasında kurulan güvenli bağlanmanın çocuğun sağlıklı bir psikolojik gelişim süreci geçirmesine olanak sağladığını belirtmiştir (Tüzün ve Sayar, 2006).

Annelik rolleri toplumun değerlerine ve gereksinimlerine göre belirlenmektedir (Günay ve Bener, 2011). Kadının, “başarılı anne” olarak görülmesi aile içi toplumsal normlara uymasıyla ve toplum tarafından kendisine verilen rollere sadık kalmasıyla mümkün olmaktadır. Kadınlık rolünün ana bileşeni olarak kabul edilen annelik, evin içinden sorumlu olmak demektir. Aile içi yaşanan her türlü problem kadının annelik görevini ihmal etmesinin bir sonucu olarak görülmektedir (Bayraktar, 2011, 35). Annenin öznellik alanı olarak evin kabul edilmesi sanayi devrimine dayanmaktadır. Sanayi devrimi ve kentleşmeye bağlı olarak babalar dışarıda çalışmaya başlamış, evin içi annenin öznellik alanı olarak inşa edilmiştir. Günümüzde, kadın kamusal alanda kendine yer bulmaya başlamış, çalışma hayatına girmiştir. Ancak kadın her ne kadar kamusal alanda kendine yer bulsa da, birincil önceliği anne olmaktır. Evin sorumluluğu annenin üzerindedir ve ev içi annenin öznellik alanı olarak görülmeye devam etmektedir (Aktaş, 2012).

Ülkemizde yapılan çalışmalarda annelik kavramı sık sık gündeme gelmiş, annelik, aile içi rol ve cinsiyet boyutunda incelenmiş ve farklılaşan bulgular sunulmuştur. Eken (2006), “Toplumsal Cinsiyet Olgusu Temelinde Mesleğe İlişkin Rol ile Aile İçi Rol Etkileşimi: Türk Silahlı Kuvvetlerindeki Kadın Subaylar” adlı çalışmasının sonucunda kadın subayların eşleri ile ev içi sorumlulukları paylaştıklarını ve eşitlikçi roller benimsediklerini tespit etmiştir. Günay ve Bener (2011), Ankara’da oturan 575 kadının toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi rolleri algılama biçimlerini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda kadınların, aile içi rol dağılımlarını “ekmek parası kazanan erkek/aile hayatını düzenleyen kadın” anlayışı doğrultusunda değerlendirmedikleri ve ailenin yapısında, kadınların üstlendiği sorumluluklarda değişim yaşanmış olduğunu tespit edilmiştir. Adak (2007) ise, “Kadınların ikilemi iş ve aile yaşamı” adlı çalışmasında kadınların iş hayatı ile aile hayatı arasında seçim

yapamadıklarını, çoğu kadının geleneksel ağırlara takıldığını ve bundan dolayı ekonomik ve sosyal özgürlüklerinin olmadıklarını söylemektedir.

Ülkemizde kavramsal boyutu ile kadınlığı ve anneliği inceleyen feminist çalışmalara bakıldığında Kandiyoti (1996), “Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler”, adlı kitabında 1975 ile 1995 tarihleri arasında kadın araştırmaları üzerine yazılmış denemeleri derlemiştir. Kitapta, kadın kimliğinin toplumsal değişimi, ataerkilliğin ideolojik ve kurumsal bağlantıları, modern kadın ve erkek kimlikleri ele alınmış, toplumsal cinsiyete dayalı kimliklerin karmaşıklığı gündeme getirilmiş, cinsiyet rollerinin dönüşümü “Ataerkillik”, “Milliyetçilik”, “Modernlik”, “Devlet” ve “İslam” bağlamında tartışılmıştır. Tekeli’nin (1990), “1980’ler Türkiye’inde Kadın Bakış Açısından Kadınlar” adlı derlemesinde, yirmi kadın araştırmacı, 1980’lerin kadını maddi hayat, özel yaşam, kamu yaşamı, eğitim, din ve ataerkillik bağlamında incelemişlerdir. Tekeli (1990), kadın kimliğinin nasıl üretildiğini anlayabilmek için, yalnızca kadın araştırmaları üzerinde durmanın yetersiz olduğu, kadın ve erkek kimliğini üreten bütün kurumları, ideolojileri, iktidar odaklı bütün toplumsal pratikleri ele almanın gerekliliğini dile getirmiştir. Bora (2005), “Kadınların Sınıfı Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası” adlı çalışmasında, ücretli ev işinde çalışan kadınlar ve evinde ücretli kadın işçi çalıştıran ev kadınları ile görüşmeler yapmıştır. Çalışmada kadınların yalnızca erkekler tarafından değil, kendi aralarında da ötekileştikleri, farklı deneyimlere sahip oldukları ve kendi öznel alanlarını inşa ettikleri üzerinde durulmuştur.

2.1.2.4. Babalık öznelliği

Baba sözcüğü “çocuğun dünyaya gelmesinde etken olan erkek, çocuğu olmuş, erkek, peder” (Türkçe Sözlük, 2009) olarak tanımlanmıştır. Baba, “Çocuğun anne karnında olduğu dönemden başlayarak, tüm yaşamı boyunca önemini değiştirerek koruyan kişidir” (Şahin ve Demiriz, 2014, s. 275). Öte yandan, ilkel toplumlarda babanın biyolojik rolü bilinmediği için sadece annelik tanımlanmıştır, aile de anne tarafından oluşturulan kurum olarak kabul edilmiştir (Zeybekoğlu, 2013).

Babanın çocuğu kendi “tohumu” olarak algılamaya başlaması ile birlikte dölün devamı arzusu ve iktidar tutkusu da güçlenmiştir. Zeybekoğlu’na göre (2013), babalığın fizyolojik temellerinin ortaya çıkmasından sonra anaerkil toplum yapısı hızla ataerkil toplum yapısına doğru değişime uğramıştır. Ataerkil toplumsal dönüşüm, kadınların doğumla elde etmiş olduğu üstünlüğü kaybetmelerinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Erkeğin daha üstün olduğu fikri eş zamanlı olarak babalık olgusunu da şekillendirmiştir (Ergin ve Özdilek, 2014).

Babalık, hukuki, toplumsal ve aile içi ilişkilerle şekillenen ve bütün bu alanların bağlantılı olduğu sosyal bir inşadır (Çabuklu, 2007, 108). Baba, devletin karşısında ailenin reisidir, toplumda para kazandır, ailede ise geçim sağlayan, kararlar alandır. Babanın, aile reisi olarak elinde bulundurduğu ayrıcalıklar, kadınların çalışma hayatına katılması ve medeni kanundaki değişimlerle birlikte bir nebze kırılmıştır. Örneğin, Türk Medeni Kanunu’ndaki değişiklikler ile aile içinde kadına ve erkeğe eşit haklar verilmiş, eşit sorumluluklar yüklenmiştir. Bu konuya başka bir örnek olarak İsveç’te yapılan düzenlemeleri gösterebiliriz. İsveç’te yeni değişikliklerle birlikte babalar da anneler gibi uzun süreli doğum izni kullanabilme hakkına sahip olmuşlardır. Bu konuyla ilgili Türkiye’de de düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır (Güngörmüş Özkardeş, 2012, 26).

Babalık ve babalık rolündeki değişimlerle ilgili bilimsel merak artmış, farklı ülkelerde bu konu ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Ho ve Kong (1984), Çinli babalarla yaptıkları çalışmayla, babaların hala geleneksel baba rolüne bağlı olduklarını ancak yeni babaların otoriter baba rolünden ayrılarak çocukların bakımına daha fazla katıldıklarını dile getirmişlerdir. Jacson (1987), İngiltere’de erkeklerin çocuklarına sevecen davranmalarının ve onların bakımına katılmalarının toplumda kabul gördüğünü dile getirmiştir. Mussang (1987) ise, İsveç toplumunda babalığın doğası ile ilgili değişimler yaşandığını iddia etmiştir. Türkiye’de yapılan çalışmalarda ise, çocukların bakımından anne sorumlu tutulmuş, babalar kendilerinin asıl görevlerinin geçim sağlamak olduğunu söylemişlerdir (Akt. Kuzucu, 2011, 80). Annelerin çalışma hayatına katıldığı üst ve orta sınıf ailelerde ise çocuğun bakımına babanın katılımının attığı görülmektedir (Yılmazçetin, 2003).

2.2. Tarihsel Perspektiften Babalığın Dönüşümü

Yaşanan dönemin tarihi, kültürel, sosyal ve ekonomik yapısı babalık kavramının tanımını sürekli etkilemiş ve değiştirmiştir (Çabuklu, 2007, 108). Kraemer (1991), babalık kavramının tarihinin çok eskilere dayandığını düşünmektedir. Babalık kavramı, 6000 yıl önce kadınların çocuk doğurarak elde etmiş oldukları üstünlüğe karşı Tarım Devrimi sırasında ortaya atılmış Tanrı kralların erkek olduğu fikrine kadar uzanmaktadır (Akt. Ergin ve Özdilek, 2014, 4). Arap mitolojine göre erkek, evrenin babası konumundadır. Bu yüzden dünyaya gelen ilk kişinin ve dünyada kalan son kişinin erkek olduğuna inanılır (Şenel, 2012). Başka bir mitolojik inanca göre, sperm olmadan yumurta uyuyan güzeldir (Ergin ve Özdilek, 2014). Çok tanrılı dönemde doğurganlık tanrısı kadın olarak kabul ediliyordu. Buna rağmen, onu takip eden bir erkeğin varlığına inanılmaktaydı. Mitolojik döneme ait bu inanışlar, erkek figürünün üstün kabul edildiğinin kanıtı niteliğindedir (Şenel, 2012).

Günümüz modern babalık kavramının batıdaki tarihsel gelişimini inceleyen çalışmalar, babalığın evrimi üzerine bazı genellemeler sunar (Güngörmüş Özkardeş, 2012). Bu çalışmalara göre, 18. yüzyıldan günümüze babalık kavramı dört aşamadan geçmiştir. Bu aşamalar sırasıyla şunlardır: Ahlak öğretmeni babalar (18.yy-19.yy başları), evinin ekmeğini kazanan babalar (19.yy başları-20. yy ortaları), çocuğun cinsel kimliğini kazanmasına yardımcı olan babalar (1940-1965 yılları arası), çocuklarına bakan babalar (1965'den günümüze)

Ahlak Öğretmeni Babalar:

17. ve 18. yüzyıllarda Batı toplumunda iş ve ev mekânsal olarak birbirinden ayrılmadığından, babalar zamanlarının büyük bir bölümünü evlerde geçirmekte ve çocuklarının eğitimi ile ilgilenmekteydi. Babalar çocuklarına zanaatlarını öğretmekte, sürekli onların yakınında bulunarak onlara ahlaki değerleri aşılamaktaydı (Çabuklu, 101-103). Dini kurallara uygun çocuk yetiştirmek, İncil'in öğretilerini yeni nesillere aşılamak babaların görevi olarak kabul edilmekteydi (Güngörmüş Özkardeş, 2012, 21). O dönemde Protestan el kitapları babalığı bir iş olarak tanımlamaktaydı (Çabuklu, 2007, 101). Babalar kız ve erkek çocuk olarak ayırmadan, onların evlenme karalarında, meslek seçimlerinde rehber konumundaydı. Eğer baba okuryazarsa çocuklarına da

okuma yazma öğretmek zorundaydı. Çünkü o dönemde kadınlar erkeklere göre mantıksız düşünen, duygusal ve yanlış yapabilecek bireyler olarak görülüyordu. Çocuklar ise doğuştan günahkâr kabul edilmişti. Sırf bu yüzden çocuğun ve kadının eğitimi, denetimi erkeğe bırakılmıştı. Bu düşünce dönemin kanunlarında da görülmüştü, evlilik sona erdiğinde çocuğun bakımı ve sorumluluğu babaya verilmekteydi. Bu dönemde iyi baba, iyi bir Hristiyan olarak yaşayan, çocuğunu kutsal kitaba göre yetiştiren, çocuklarının ahlaklı bireyler olmasını sağlayan kişi olarak algılanmaktaydı (Güngörmüş Özkardeş, 2012, 21).

Evinin Ekmeğini Kazanan Babalar:

19. yüzyılda Endüstrileşme Devriminin ardından erkekler evlerinden uzakta fabrikalarda uzun süreli çalışmaya başlamışlar, bunun sonucunda anneler babaların sorumluluklarını da üstlenmişlerdir. Babanın evde ve çocuk üzerindeki etkisi azalmış, annenin çocuk üzerindeki rolü artmaya başlamıştır. Babalar sanayi devriminin ardından çocuklarının ahlaki eğitimi ile ilgilenen kişi olmaktan çıkmış, evine ekmek getiren kişi konumuna gelmiştir (Güngörmüş Özkardeş, 2012, 22). Erkekler iş dışındaki zamanlarının büyük bir kısmını ev yerine içki salonlarında ve kulüplerde geçirmeye başlamışlardır. Bu yüzyılda batıda çalışma alanı kamusal alan ve ev alanı olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Zeybekoğlu, 2013). Erkekler vaktinin büyük çoğunu ev dışında geçirdiği için, artık çocukların eğitiminde tek yetki babanın değildir. Hatta bu konuda anneler daha büyük bir etkiye sahiplerdir. Babanın çocukları ile vakit geçirmesi, onları eğitmesi, çocukları ile yakın ilişkisi toplum tarafından artık erkeğe yakışır bir davranış olarak değil, olgun olmayan bir davranış olarak görmeye başlanmıştır (Çabuklu, 2007, 102). Artık baba ailenin gündelik hayatına tam olarak dâhil değildir ancak dayak atma, ne yapılması gerektiğini söyleme, evde düzeni sağlama gibi durumlar söz konusu olduğunda baba mutlak otoritesini korumaktadır (Thoma, 2011, 132).

Çocuğun Cinsel Kimliğini Kazanmasına Yardımcı Babalar:

1920'li yıllarda ev içinde annenin etki gücünün fazla olması bazı tedirginliklere yol açmıştır. Bazı çevreler erkek çocukların rol model olarak sadece anneyi kendilerine örnek almaları durumunda zamanla feminenleşeceklerini düşünmüştür (Çabuklu, 2007, 105). Bunun önüne geçmek için babaların çocukları ile daha fazla ilgilenmesi gerektiği

ön görülmüştür. Ancak sert, katı baba modeli bu iş için uygun değildi çünkü bu baba ile çocuk arasında derin mesafeler bulunmaktadır. Batı’da 1970’ler sonrasında ortaya çıkacak olan “yeni baba” modelinin ilk adımları 1920’lerden itibaren atılmaya başlanmıştır (Güngörmüş Özkardeş, 2012, 22).

1940 ile 1965 yılları arasında savaşa giden babaların birçoğunun dönmemesi babalık kavramına yeni bir tanım getirmiştir. 1920’lerde başlayan değişim hareketi savaştan sonra hızlanmıştır. Erkeklerin savaştan dönmemesi sonucunda kadın sayısında artış yaşanmış ve kadınlar erkeklerden bağımsız olarak hayatlarını sürdürmeyi öğrenmek zorunda kalmışlardır. Bu dönemde boşanmalar da artmıştır. Babasız büyüyen çocukların sayısının artmasına bağlı olarak, babanın çocuğun hayatındaki önemi yeniden vurgulanmaya başlanmıştır. Babanın çocuğun eğitimine katılması desteklenmiş, annelik ve babalık rolleri keskin bir şekilde ayrılmıştır. Annenin rolü, aileyi bireylerin aralarını düzenlemek, aile içi sorunları çözmek ve baba-çocuk ilişkisinde orta yolu bulmak olarak belirlenmiştir. Baba ise evin dışında çalışmakta ve toplumdaki olaylarla, politikayla ilgilenmektedir. Bu dönemde babalar çocuğun bakımına pek fazla katılmamakta, çocuğun eğitimden sorumlu görülmektedir (Çabuklu, 2007, 105).

Çocuğuna Bakan Babalar:

1970’li yıllarla birlikte yeni bir baba modeli ortaya çıkmış, babalar, çocuklarının bakımına aktif bir şekilde katılmaya başlamışlardır. Bu dönemde görülen yeni baba modeli geçmiştekilerden oldukça farklıdır (Güngörmüş Özkardeş, 2012, 22). Babalar artık çocuklarının sosyalleşmesi için onlarla oyun oynuyor, birlikte alışveriş yapıyor maça gidiyor ve arkadaşça ilişkiler geliştiriyor ancak bebeklerin altını değiştirmek, onları yedirmek, uyutmak, yıkamak vb. işler ile ilgilenmiyorlardır. Bu işlerin tamamı anne tarafından yapılıyordu. Baba, bu dönemde çocuklar ile eskiye oranla daha ilgilidir, ancak çocuktan sorumlu kişi yine annedir (Çabuklu, 2007, 105).

1980’lere gelindiğinde televizyon reklamları çocuklarının bakımıyla, yetiştirilmesiyle yakından ilgilenen bir baba imajı öne çıkarılmaktadır. Reklamlarda annelerden çok babalar bebekleri kucaklıyorlar, bebek arabalarını itiyorlardır. Sert baba imajı yerini yavaş yavaş yumuşak, duygusal baba kimliğine bırakmaktadır (Çabuklu,

2007, 106). Ancak televizyonda gösterilen örnek baba imgesinin aksine evlerini, çocuklarını terk eden baba sayısı gün be gün artmaktadır (Çabuklu, 2007, 108).

İngiltere’de 1940’dan 1980 yılına kadar annelere çocuk bakımıyla ilgili bir anket uygulanmıştır. Araştırma bulguları, babaların çocukların bakımında giderek artan bir biçimde aktif rol aldıklarını göstermiştir. Araştırma sonuçlarına göre, babaların çocuklarını yataklarına götürme, yıkama, onlarla ilgilenme ve oynama konusunda istekleri de artmıştır (Güngörmüş Özkardeş, 2012, 24). Jacson 1987’de yaptığı bir araştırmayla İngiltere’de erkeklerin çocuk bakımına katılmasına yönelik toplumsal kabulün arttığını belirtmiştir (Akt. Kuzucu, 2011, 80).

1990’lı yıllara kadar giderek daha fazla kadının ekonomik hayata katılması, annelik ve babalık rol davranışlarında değişimini hızlandırmıştır. Kadının anneliğin dışında, kamusal alanda da rol alması ile birlikte babalık yargısı da değişime uğramıştır (Kuzucu, 2011). Babaya ayrıcalık tanıyan, ailenin karar mekanizması olarak babayı gören anlayış yavaş yavaş kırılmaya başlamıştır (Thoma, 2011, 340). Eşlerine yardımcı, çocukları ile ilgili babalar toplumda kabul görmeye başlamıştır.

Alman toplumunda “yeni babalık” üzerine tartışmalar, 2009 yılında Federal Hükümetin çıkardığı Federal Ebeveynlik Parası Yasası kapsamındaki babalık aylığı olgusuyla birlikte yoğunlaşmaktadır. Ülkede “yeni baba” olarak kastedilen, çocukların bakımı ile ilgilenip, mesleğini ikinci plana atan ve devletin verdiği babalık aylığından yararlananlardır. Alman İstatistik Enstitüsüne göre bu babaların oranı 2011 yılı itibarıyla % 25’tir (Possinger, 2013; akt. Zeybekoğlu, 2013, 313).

Gregory ve Milner (2011), İngiltere ve Fransa’da kamusal alanda babalığın inşası üzerine karşılaştırmalı bir analiz yapmışlardır. Analizde, İngiltere’de yeni babalık politikasının benimsendiği, yasalar ile çocuğun bakımı ve velayetini babanın üstlenebileceği ve babaların çalışma saatlerinin azaltılıp, babalık izni kullanabileceği belirtilmiştir. Fransa’da ise yasalarda babalık izni olmasına rağmen, çocuğun bakımı annenin işi olarak görülmekte ve genellikle anneler izin almaktadır (Akt. Zeybekoğlu, 2013, 309).

2.3. Türkiye’de Babalık ve Babalık Çalışmaları

Türkiye’de babalık kavramının geçmişten günümüze değişimine bakıldığında yapılan araştırmaların azlığı nedeniyle ne tür değişiklikler olduğunu söylemek zordur. İnci (1992), “Tanzimat döneminde Türk romanında baba” adlı tezinde Ahmet Mithat’ın çocuk eğitimi konusundaki fikirlerine yer vermiştir. Ahmet Mithat’a göre baba, kadından hem eğitim olarak hem de biyolojik olarak daha üstündür. Bu yüzden çocuğun eğitimiyle babanın ilgilenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ahmet Mithat’a göre anne çocuğun hayatında ilk üç yıl önemlidir (Akt. Güngörmüş Özkardeş ve Arkonaç, 1998, 254). Yine Tanzimat dönemi yazarlarından olan Namık Kemal de aynı düşüncededir. Ahmet Mithat ve Namık Kemal’in düşüncelerinden yola çıkarak 1850’li yılların başında Türkiye toplumunda babalık ve annelik anlayışının, Batıda 18. yüzyılda görülen “Ahlak Öğretmeni Baba” anlayışıyla paralellik gösterdiğini söyleyebiliriz (Güngörmüş Özkardeş, 2012, 24).

Onur (2012), “Çocukluğun ve Çocuk Yetiştirmenin Tarihi” adlı çalışmasında babanın çocuğuna karşı tutumunu ve baba çocuk ilişkisini anılar aracılığıyla ele almıştır. Örneğin; 1903 doğumlu Dedeman, babasını şu şekilde anlatmıştır:

“Fazla konuşmaz, coşkunkluk taşkınlık yapmazdı. Biz çocuklara fazla yüz vermezdi. Annemin söylediğine göre, biz uyuduktan sonra yatağımızın yanına gelir, bizi sever, okşarmış. O evdeyken çocuklar yaramazlık, gürültü yapamazdı. Diz çöker köşemizde otururduk. Babamın camiye namaza gitmesini bekler ancak o evden çıktıktan sonra oynayabilirdik.” (Avcı, 1996; akt. Onur, 2012, 36).

1931 doğumlu Çarmıklı (2006), “O yıllarda babaların çocuklarını kucaklarına almaları, sevmeleri, öpüp okşamaları olacak şey değildi. Ayıplanırdı. Bizde öyle gördük, öyle yetiştik. Babamın beni kucağına aldığını öyle sarılıp sevdiğini hatırlamam, ama çok derin bir sevgisi vardı bunu hep hissettim” (Akt. Onur, 2012, 36). Cumhuriyet döneminden önce doğan Dedeman ve Cumhuriyet Döneminde doğan Çarmıklı’nın anılarında da görüldüğü gibi Türkiye toplumunda babalar ve çocuklarının arasında bir mesafe vardır ve bu mesafe saygı ve itaat ile açıklanmaktadır (Onur, 2012, 50).

Onur’a (2012) göre, Osmanlı İmparatorluğu’ndan başlayarak yakın zamana kadar çocukların büyüklerin yanında oturması, konuşmaya katılması, babaya dokunması

toplumda hoş karşılanmamakta ve ayıp kabul edilmekteydi. Baba çocuğunu ancak uykusunda sevebilirdi, çocuğuyla birlikte gülemezdi, onunla oyunlar oynayamazdı. Günümüzde baba çocuk arasındaki mesafenin kalktığı, baba çocuk iletişiminin kolaylaştığı söyleyen Onur'a (2012) göre, "Babanın ailedeki eğitsel rolü artmaktadır. Babanın ev içinde eşine ve çocuğuna yardımcı olması söz konusudur. Çocuk bakımının annenin işi olduğu anlayışı değişmektedir. Geleneksel otoriter babanın yerini gitgide eğitici, işbirlikçi bir baba modeli almaktadır" (s. 51).

Babanın eğitim seviyesi, çocuğuna karşı davranışlarını, elverişsiz toplumsal yaşantıya sahip olsa dahi olumlu yönde etkileyebilmektedir (Onur, 2012, 38). Güngörmüş Özkardeş ve Arkonaç (1998) tarafından İstanbul'da yaşayan ilkokul mezunu ve yüksekokul mezunu olan 80 kişilik iki grup ile yapılan yüz yüze görüşmelerde babalara kendilerini nasıl bir baba olarak gördükleri ve ideal babanın özelliklerini nasıl tanımlayacakları sorulmuştur. Babaların eğitim düzeyi arttıkça çocuklarıyla ilgili işlere doğrudan katıldıkları ve daha demokratik bir tutum içerisinde oldukları görülmüştür. İlkokul mezunu babalar kendileri ile ideal baba arasında bir fark göremezken, yüksekokul mezunu babalar, kendilerinden farklı olarak, ideal babanın ailesine daha fazla zaman ayıran, çocuğuna güven veren, onu destekleyen ve hoşgörü ile yaklaşan babalar olduğunu belirtmişlerdir (Güngörmüş Özkardeş, 2012, 25). Evans (1997), İstanbul ili içinde düşük sosyo-ekonomik düzeyden gelen, ilkokul mezunu kişilerin babalık rollerine ilişkin tutum ve davranışlarını incelemiştir. Çalışmanın sonunda babaların çocukların fiziksel bakımını annelerin işi olarak düşündükleri bulunmuştur. Babalar kendi görevlerini ise çocuğa zihinsel beceriler öğretmek, eğitimi hakkında karar vermek, bakımını sağlayacak parayı kazanmak olarak ifade etmişlerdir. Taşkın ve Erkan (2009), baba eğitim programlarına katılan 14 baba ile yaptıkları çalışmalarında, babaların çocuk bakımı ve gelişimi ile annelere göre daha az ilgilendikleri ve çocuğun hayatında oyun arkadaşı rolü üstlendikleri sonucuna ulaşmışlardır. Turan ve arkadaşları (2001) düşük ve orta gelirli anne adayları ve eşleri ile yürüttüğü çalışmada, eşler erkeğin en önemli görevinin aileye iyi bir yaşam sağlamak için çalışmak olduğunu belirtmişlerdir (Akt. Güngörmüş Özkardeş, 2012, 27).

Seçer, Çeliköz ve Yasa (2007), çocuğu okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 285 baba ile yaptıkları çalışmalarında, babaların yaşının, eğitim seviyesinin ve sahip oldukları çocuk sayısının babalık rollerinden memnuniyetlerini etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Boratav, Fişek ve Ziya (2014), 7 ilde farklı sosyo ekonomik düzeye sahip 50 evli erkek ile görüşmeler yapmışlar, erkeklik kimliğinin toplumsal değişimlerden nasıl etkilendiğini araştırmışlardır. Kadınların ücretli iş gücüne katılımı sonucunda erkeklerin, çocukları ve eşleri ile ilgili daha demokratik söylemlerde bulunduklarını saptamışlardır. Ancak, geleneksel izlerin tamamen yok olmadığı, bazı erkeklerin ataerkil düzen ve modern görüşler arasında ikilemde kaldığı sonucuna ulaşmışlardır.

Türkiye’de babalığı, babalığın uygulanma biçimlerini ve babaların durumunu inceleyen güncel çalışmalardan biri AÇEV’in geliştirdiği “Türkiye’de Babalığı Anlamak” serisidir. Bu serinin yayımlanan ilk raporu “Türkiye’de Babalık ve İlgili Babalığın Belirleyicileri” (Akçınar, 2017)’dir. Bu çalışma ile Türkiye’de toplumsal koşullara bağlı olarak ortaya çıkan farklı babalıkların ve bu farklı babalıkları etkileyen faktörlerin tespit edilmesi, farklı babalıklar ve erkekliklerin birbirlerini nasıl inşa ettiklerinin ortaya konulması ve Türkiye’de “ilgili babalık” davranışlarını arttırmaya yönelik bir tartışma zemininin hazırlanması amaçlanmıştır. Çalışmada “ilgili babalık” olarak tanımlanan, çocuğun bakımında sorumluluk üstlenen, çocuğu ile yakınlık kuran, onunla vakit geçiren, çocuğunu destekleyen baba modelidir. İlgili babalık, cinsiyetçi rollerin aksine erkeklerin daha demokratik bir yaklaşımla, çocuğun gelişiminde en az anne kadar sorumluluk duymalarını ifade eder. Araştırmanın örneklemini 0-10 yaş arası çocuğu olan çeşitli yaşlardan ve sosyoekonomik düzeylerden babalar oluşturmaktadır. Çalışmanın nitel kısmı için 40 baba ile derinlemesine görüşmeler yapılmış, bu görüşmelerde babaların kendi anne babaları ile ilişkileri, ev içi işlere katılımları, kadın erkek eşitliği hakkındaki görüşleri alınmıştır. Nicel kısmı için ise 3235 babaya anket uygulanmış, ankette ataerkil erkeklik ve cinsiyetçi tutumlara yönelik sorular sorulmuştur. Araştırmanın bulgularına göre, 0-10 yaş arası çocukları olan babaların %91’i çocukların bakımından sorumlu birincil kişiyi anneleri olarak görmektedir. Babalar, genel olarak çocuklarına sıcak ve yakın davranışlarda bulunduklarını söylemişlerdir, ancak babalar çocukları ile gelişimini destekleyecek şekilde vakit geçirmemektedir. Ayrıca bu çalışmaya göre, babaların sosyoekonomik düzeyleri, baba

olmaktan duydukları memnuniyet, annenin eğitim seviyesi, evlilikten duyulan memnuniyet, eş ve arkadaş desteği ve ev dışında geçirilen zaman babalık davranışlarını etkilemektedir. Çalışmanın sonucuna göre, ilgili babalıkta belirleyici etmenlerden biri toplumsal cinsiyete yönelik tutumlardır. Geleneksel rol dağılımları, ev içi iş bölümünü kabul etmemek, kadına karşı cinsiyetçi tutum sergilemek“ilgili babalık” davranışlarını sergilemenin önündeki en büyük engeldir.

III. BÖLÜM

3.Yöntem

Bu bölümde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma annelerin kendi yaşantılarından yola çıkarak oluşturdukları baba imgesini derinlemesine belirlemeye yönelik nitel bir çalışmadır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden anlatı (narrative)'nın alt türü olan yaşam öyküsü (life history) metodu kullanılmıştır (Bulut, 2014). Anlatı, “en genel anlamıyla geçmişte olmuş bir şeyi anlatmaktır. Başka bir ifade ile anlatı, geçmişi anlamlı bir şekilde canlandırmanın yoludur. Anlatı metodu, geçmişin karmaşık ve muğlak konularının tanımlanması ve nakledilmesi için uygun bir yoldur” (Gül, 2013, s.107). Bu çalışmada kullanılan yaşam öyküsünü McAdams (1985), “insanın geçmişini anlamasında kullanılabilecek bir otobiyografi projesi” olarak görmektedir (Akt. Bulut, 2014, 881). Dollard (1935) ise yaşam öyküsünü, “ Bir insanın gelişimini kültürel bağlam içinde inceleyen ve bundan

bir durum, sonuç çıkarmayı amaçlayan özel çalışmalardır” şeklinde tanımlamıştır (Akt. Bulut, 2014, 881).

AndraCole’ye göre “yaşam öyküsü metodu anlatı metodunun devamı rolündedir. Hatta yaşam öyküsü anlatıdan bir adım ileridedir. Yaşam öyküsü daha geniş bağlamda, kişisel, tarihsel, sosyal, bireysel ve politik yorumları da içermektedir. Böylece yaşam öyküsü çalışmaları kişiliğin ötesine geçer” (Akt. Pereira, 2008, 5). Eşdeğer ifadesiyle annelerin; çocukluk yaşantılarını, hayat tecrübelerini, babalarına dair anılarını ortaya çıkarmak, geçmiş yaşantılarını onların dilinden anlamaya çalışıp bugünkü yaşantıları ile ilişkilendirmek ve bunun sonucunda annelerin “bireysel öykülerindeki toplumsala” dair bir yargıya ulaşmak ancak yaşam öyküsü çalışmaları ile mümkündür.

Tarihsel gelişimine bakıldığında, yaşam öyküsü kullanımının psikanalizin ilk dönemleri ile başladığı görülmektedir. İlk yaşam öyküsü çalışmaları, antropologlar tarafından yapılan ve Amerikan Kızılderili Şeflerinin hayat hikâyelerini ele alan araştırmalardır. 1920’lerde ve 1930’larda yaşam öyküsü antropologlar tarafından yaygın olarak kullanılmış ve pek çok biyografi yazılmıştır. 1935 yılında Dollard, yaşam öyküsü ile ilgili ilk kapsamlı kitabı yazmıştır (Bulut, 2014). 1970’lerde yaşam öyküsü disiplinler arası kullanılan bir yaklaşım haline gelmiştir. Hammersley ve Atkinson (1995), “yaşam öyküsü araştırmasını etnograflar tarafından kullanılan en önemli araştırma yöntemi” olarak saymıştır. Ayrıca, o yıllarda yaşam öyküsü psikologlar tarafından kimlik gelişimi araştırmalarında kullanılmıştır (Akt. Bulut, 2014, 883). Eğitim alanında da yaşam öyküsü metodu birçok çalışmada kullanılmıştır. Örneğin, Weiler (1986), feminist kadın öğretmenler ve yöneticilerin tecrübelerini ve yaşam öykülerini araştırmış, Casey (1993), kadın öğretmenlerin ve girişimcilerin yaşam öykülerini analiz etmiştir (Akt. Pereira, 2008, 10). Foster (1997), siyah öğretmenlerin hayat tecrübelerini anlamaya çalışmıştır. Crocco, Munro ve Weiler (1991), 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında İngiltere’de görülen eğitimsel değişikliklerde kadın eğitimcilerin aktivitelerini araştırmışlardır. Middleton (1993), feminist eğitimcilerin yaşam öyküsü ve pedagojik yaklaşımları üzerine çalışmalar yapmıştır. Sosyal bilimler alanında yapılan yaşam öyküsü çalışmalarına Makusha ve arkadaşlarının (2013),

Güney Afrika’da kadınlar ve erkeklerle kendi babaları ve çocukluk ilişkilerine üzerine yaptıkları araştırma örnek verilebilir (Akt. Pereira, 2008, 10).

Yaşam öyküsü araştırmaları birçok farklı amaçta kullanılabilmektedir. Maggs (1985)’e göre en belirgin amacı “marjinal ya da herkesin göremediği yaşantıları olan bireylerin yaşantılarına ulaşmak, keşfetmek ve açıklamaktır” (Akt. Bulut, 2014, 882). “Yaşam öyküsü çalışmaları, sessiz hayatları, sosyal, kültürel alanda susturulanlara ses olmayı amaçlar” (Pereira, 2008, 8). Bu bağlamda bu yöntem “kadınları, etnik ve sosyal azınlıkları, baskı ve yıldırmaya uğrayanları, eşcinselleri, yaşlıları, çok özel bir meslek icra edenleri, engellileri, onların yaşamını ve yaşam olaylarını anlamamızda bize yardımcı olur. Yaşam öyküsü katılımcıların bizzat kendilerinin sunduğu derin ve ilk elden bilgileri içerir” (Bulut, 2014, 882). Bu yüksek lisans tez çalışmasının öznesi de kadınlardır. Kadınlarla babalık ve erkeklik üzerine konuşarak, toplumun büyük bir kesimi tarafından göz ardı edilen kadınların, babaları ve eşleri ile ilişkilerinden yola çıkarak nasıl bir baba imgesi oluşturdukları, aile içerisinde kendilerine nasıl bir rol yüklediklerini, kendilerini toplumsal yapının neresinde gördüklerini öğrenmek amaçlanmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Batı Karadeniz Bölgesinde bir beldede yaşayan ve okul öncesi eğitime devam eden veya yakın zaman önce bu eğitimi tamamlamış en az bir çocuğa sahip 15 anne oluşturmaktadır. 2015 Aralık ayı adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine göre bu beldenin toplam nüfusu 3473’tür. Okul öncesi dönemi kapsayan 0-6 yaş nüfusu ise 310’dur (TÜİK, 2015). Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz’den yıllar önce gelip yerleşen insanlar beldenin temel yapısını oluşturmaktadır. Son yıllarda kapanan maden ocaklarına bağlı olarak belde göç vermeye başlamıştır. Beldede iki ilkokul, üç ortaokul ve bir tane çok programlı Anadolu lisesi bulunmaktadır. Bu kurumlarda okul öncesi eğitim alan toplam çocuk sayısı, 2015-2016

eğitim öğretim yılı verilerine göre 42'dir¹. Belde halkı geçimini madencilik, tarım ve hayvancılıkla sağlamaktadır. Beldede Türkiye Taşkömürü Kurumu (TTK)'na bağlı bir maden ocağı bulunmaktadır. Özel şirketlere bağlı maden ocakları zaman içerisinde kapatılmıştır.

Çalışmanın katılımcıları belirlenirken gönüllülük esas alınmıştır. Katılımcıların temel tanımlayıcı özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 3.1.'de sunulmuştur. Katılımcıların kimliklerini gizlemek amacıyla gerçek isimleri yerine takma isimler kullanılmıştır.

Tablo 3.1. Çalışma grubunu oluşturan annelerin demografik özellikleri

İsim	Yaş	Eğitim	Meslek	Çocuk sayısı	Ailenin gelir düzeyi
Meryem	29	Ortaokul	Ev Hanımı	2	1000 TL altı
Zeynep	41	Yüksek Öğretim (Öğrenci)	Ev Hanımı	3	3000 TL üzeri
Hatice	37	İlkokul	Ev Hanımı	3	1000-2000TL
Cemile	40	Lise	Ev Hanımı	3	2000-3000 TL
Nazlı	38	İlkokul	Ev Hanımı	2	1000 TL altı
Derya	25	Lise	Satış Elemanı	1	1000-2000TL
Gülsüm	27	Lise	Ev Hanımı	2	2000-3000 TL
Zeliha	46	İlkokul	Ev Hanımı	3	3000 TL üzeri
Yeliz	38	Yüksek Öğretim (Öğrenci)	Kuran Kursu Öğreticisi	3	3000 TL üzeri
Nermin	30	Lise	Ev Hanımı	2	1000-2000TL
Arzu	32	Lise	Ev Hanımı	2	3000 TL üzeri
Hacer	32	İlkokul	Ev Hanımı	3	1000 TL altı
Duygu	38	Ortaokul	Ev Hanımı	3	3000 TL üzeri
Özlem	31	Lise	Ev Hanımı	2	1000-2000TL
Sevgi	44	Lise	Ev Hanımı	3	3000 TL üzeri

Tablo 3.1.'de görüldüğü gibi, çalışmaya katılan annelerin yaşları 25-46 arasında değişiklik göstermektedir. Katılımcıların yaş ortalaması 35.13'tür. Katılımcıların 4'ü ilkokul, 3'ü ortaokul, 6'sı lise mezunu olup, 2 tanesi üniversite eğitimlerine devam etmektedir. Katılımcıların 13'ü ev hanımı iken sadece 2'si ev dışı ücretli bir işte çalışmaktadır. Bu iki anneden biri satış elemanlığı, diğeri ise Kuran kursu

¹ Bu bilgi kaymakamlık arşivi görevli memurundan alınmıştır.

öğreticiliği yapmaktadır. Katılımcıların 8'i üç çocuk sahibi, 6'sı iki çocuk sahibi ve 1 tanesi bir çocuk sahibidir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2017) verilerine göre net asgari ücret 1.404.06 TL'dir. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (2017) verilerine göre, dört kişilik bir ailenin açlık sınırı 1523 TL, yoksulluk sınırı 4960 TL'dir. Annelerden 3'ünün ailesinin aylık geliri asgari ücretin ve açlık sınırının altındadır. Annelerden 4'ünün aylık geliri asgari ücret ve açlık sınırı (1000-2000 arası) civarlarındadır. 2 anne, aylık gelirlerinin 2000-3000 arası olduğunu belirtirken, 6 annenin ailesinin aylık geliri 3000 TL ve üzerindedir.

Katılımcılara ilişkin detaylı bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Meryem, 29 yaşında ortaokul mezunu ve ev hanımıdır. İki çocuk sahibidir ve eşi engellidir. Düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip bir ailede büyümüş, kendi babasından zaman zaman şiddet gördüğünü belirtmiştir. Meryem'in babası ilkokul mezunu, inşaat ustasıdır. Meryem görüşme sırasında, çok zor ve yoksulluk içinde bir çocukluk geçirdiğini, küçük yaşta çalışmaya başladığını ve o hayattan kaçmak için engelli biriyle görücü usulü ile evlendiğini belirtmiştir. Meryem, aile büyükleri ile birlikte yaşamakta ve eşinin engelli maaşı ile geçinmektedir.

Zeynep, 41 yaşında Almanya'da gurbetçi bir ailenin kızı olarak doğmuştur. Eğitimine devam etmek amacıyla Türkiye'ye yerleşmiş ve burada evlenmiştir. Eşi öğretmendir. 16 yıllık evli ve 3 çocuk sahibidir. Üniversitelerdeki başörtü yasağı nedeniyle okulunu bırakmış, daha sonra eğitim ve öğretim hayatına kaldığı yerden yeniden başlamıştır. Kalabalık bir ailede büyüyen Zeynep, 8 kardeşin en büyüğüdür. Kendisini hep kardeşlerinin ikinci annesi gibi hissettiğini söylemiştir. Zeynep kardeşlerinin hepsinin okuyup meslek sahibi olduğunu belirtmiştir. Zeynep'in babası Almanya'da fabrikada işçi olarak çalışmış, emekli olduktan sonra Türkiye'ye yerleşmiştir.

Hatice, 37 yaşında, ilkokul mezunu ev hanımıdır. İki kız ve bir erkek çocuğuna sahiptir. Hatice, düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip bir ailede büyümüştür. Babasının alkol probleminden dolayı huzursuz bir aile hayatı olmuştur, annesinin babasından şiddet gördüğünü söylemiştir. Eşi maden ocağının kapanması üzerine bir süre işsiz kalmış, şu anda belediyede işçi olarak çalışmaktadır. Kendisi de zaman zaman okullarda

temizlik işlerinde, tekstil fabrikalarında çalışmıştır. Kayınvalidesi ile aynı evde yaşamaktadır.

Cemile, 40 yaşında, 18 yıldır evli ve 3 çocuk sahibidir. Beldede doğmuş ve bütün hayatını orada geçirmiştir. Üç yaşında iken babasını maden kazasında kaybetmiş ve babasının eksikliğini her yaşta hissettiğini belirtmiştir. Keyifli bir çocuk geçirdiğini belirten Cemile tek hayatındaki tek eksik babası olduğunu söylemiştir. Eşi madenden emeklidir ve bir kiraathane işletmektedir. Evliliğinin ilk yıllarından beri kayınpederi ve kayınvalidesi ile birlikte geniş bir ailede yaşamıştır, kayınpederi kısa süre önce vefat etmiş, kayınvalidesi ile birlikte yaşamaya devam etmektedir.

Nazlı, 38 yaşında, Trabzon doğumludur. İlkokul mezunudur. Düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip bir ailede büyümüştür. Babası ilkokul mezunu ve taksicidir. Sert ve otoriter bir babaya sahiptir. Annesini küçük yaşta kaybetmiş, 9 yaşında iken babası yeniden evlenmiş ve üvey annesi tarafından büyütülmüştür. 22 yıldır evli ve iki kız çocuğuna sahiptir. Eşi ilkokul mezunu ve işçidir.

Derya, 25 yaşında, lise mezunu ve satış elemanlığı yapmaktadır. Bir kız çocuğuna sahiptir. İki buçuk yıl evli kalmış ve eşinden boşanmıştır. Boşandıktan sonra baba evine dönmüş, ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Eski eşi boşandıktan sonra kızını görmek istememiş, Derya çocuğunu tek başına kimseden yardım almadan büyüttüğünü söylemiştir. Derya'nın babası inşaat ustasıdır. Çocukluğu boyunca geçim sıkıntısı ve aile içinde huzursuzluk yaşadığını belirtmiştir.

Gülsüm 27 yaşında, lise mezunu ve ev hanımıdır. Babası matbaada çalışmış, annesi okullarda hademelik yapmıştır. Anne ve babası çalıştığı için orta sosyo-ekonomik düzeye sahip bir ailede yetişmiştir. Gülsüm 7 yıllık evli, iki kız çocuğuna sahiptir. Eşi 37 yaşında ve marangozdur.

Zeliha, 46 yaşında ev hanımıdır. Babası emeklidir. Zeliha, 25 yıllık evli, 3 çocuk sahibidir. Büyük kızını evlendirmiş, bir de torun sahibi olmuştur. Oğlu 10 yaşında ve küçük kızı da 5 yaşındadır. Eşi evlendiklerinden beri yurtdışında inşaatlarda çalışmakta, yılda bir iki kez izine gelmektedir.

Yeliz, 38 yaşında ve Kuran Kursu öğreticiliği yapmaktadır. Eşi üniversite mezunu ve memurdur. Küçük yaşta okulu bırakıp hafız olmuştur. Ortaokul ve liseyi evlendikten sonra dışarıdan bitirdiğini belirtip şuanda ilahiyat fakültesi 2. Sınıfta

okuduğunu söylemiştir. 3 erkek çocuk annesidir. Babası ilkokul mezunu ve emekli, annesi okuma yazma bilmemektedir.

Nermin, 30 yaşında ev hanımıdır. 7 yıllık evli ve iki çocuk sahibidir. Eşi lise mezunu ve acil tıp teknikerliği yapmaktadır. Nermin'in babası madencidir ve 13 yaşında iken babasını maden kazasında kaybetmiştir. Annesi ve kardeşleri ile birlikte yaşamıştır.

Arzu, 32 yaşında ev hanımıdır. 12 yıllık evli ve 2 çocuk sahibidir. İki kez düşük yaptığını, bir çocuğunu doğduktan sonra kaybettiğini ve çok zor zamanlar geçirdiğini, psikolojik destek aldığını belirtmiştir. Eşi TTK'da çalışmaktadır. Arzu'nun babası üniversite mezunu ve serbest meslek yapmaktadır. Çocukluğunun keyifli geçtiğini maddi olarak hiçbir sıkıntı yaşamadığını belirtmiştir.

Hacer, 32 yaşında ilkokul mezunudur. 16 yıllık evli ve üç çocuk sahibidir. Eşi serbest olarak çalışmaktadır, belli bir işe sahip değildir. Babası madenci ve ortaokul mezunudur. Babasını yakın zamanda kaybetmiştir. Görüşmelerde annesi ile ilgili sorulan sorulara cevap vermek istememiştir.

Duygu, 38 yaşında, ortaokul mezunudur. 20 yıllık evli ve üç çocuk sahibidir. Eşi madencidir. Babası ilkokul mezunu ve madencidir. Babasını evlendikten sonra kaybetmiştir.

Özlem, 31 yaşında, lise mezunudur. 9 yıllık evli ve iki çocuk sahibidir. Çiftçi bir ailenin çocuğudur. Çocukluğunda çoğu zaman ailesine yardım ettiğini belirtmiştir. Eşi sanayide çalışmaktadır. Kayınvalidesi ile birlikte yaşamaktadır.

Sevgi, 44 yaşında ve ev hanımıdır. Lise 2'de okulu bırakmış ve evlenmiştir. 25 yıldır evli ve 3 çocuk sahibidir. Eşi üniversite mezunu ve esnaftır. Babası çiftçi ve ilkokul mezunudur. Çiftçilikle geçinen orta-sosyo-ekonomik düzeye sahip bir ailede büyümüş, babaanne dedeyle birlikte geniş bir ailede yaşamıştır.

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Araştırmanın amaçları doğrultusunda yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Ankara Üniversitesi ve Boğaziçi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri ve Temel Eğitim Bölümlerinden iki ayrı öğretim üyesinden uzman görüşü alınarak son haline

ulaştırılan görüşme formu dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların kişisel bilgilerine, ikinci bölümde çocukluk yaşantılarına, üçüncü bölümde aile içi ilişkiler ve rollere, son bölümde ise babalık kavramına yönelik sorular yer almaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Görüşmeler 23.12.2015-17.02.2016 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar ile 45-60 dakika arasında süren bireysel ve yüz yüze görüşmeler yapılmış, veri kaybını önlemek amacıyla görüşme sırasında ses kaydı alınmıştır. Görüşmelere başlanmadan ve ses kaydı alınmadan önce, etik ilkelere uygun olarak katılımcılara bilgi verilmiş ve onayları alınmıştır. Gönüllü Katılımcı Bilgilendirme Formu, ekte sunulmuştur (EK-2).

3.5. Verilerin Analizi

Ses kaydına alınan görüşmeler yazılı metne dönüştürülmüştür. Ses kaydı alınan görüşmeler vasıtası ile ulaşılan ve yazılı metne dönüştürülen veriler daha sonra söylem analizine tabi tutulmuştur. Analizin ilk aşaması olarak metin araştırmacı ve tez danışmanı tarafından birçok kez okunarak, kodlanmış, kodlar karşılaştırılmış ve kodların uyumluluğu sağlanmıştır. Daha sonra ilişkili kodlar bir araya getirilerek araştırmacı ve tez danışmanı tarafından ortak temalar belirlenmiş ve yorumlanmıştır.

Söylem analizi, geniş anlamıyla dilin analizi anlamına gelmektedir. Ancak söylem analizinde dil dar kapsamlı olarak analiz edilmemektedir. Söylem analizi, dil ile sosyal çevre ilişkisini yorumlama imkânı sunmaktadır (Deniz, 2014). İnsan önce zihninde tasarladığı, daha sonra dili ile ifade ettiği söylemlere, inançlarını, yargılarını, hayata bakış açılarını, görüşlerini de katmaktadır. Bundan dolayı söylemler, onu dile getirene, üretildiği kültüre ve topluma dair ipuçları taşımaktadır. Söylem analizi yönteminde, bu ipuçları değerlendirilerek söylemlerin içinde neler barındırdığı ve diğer söylemlerle ilişkisinin ne anlam ifade ettiği tespit edilmeye çalışılmaktadır (Gür, Dilci, Arsever, 2013).

IV. BÖLÜM

4.Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde katılımcıların yaşam öykülerinde tespit edilen ortak temalar dört başlık altında tartışılmaktadır. Anneler, yaşam öykülerinde babayı, güven duyulan, koruyup kollayan, keyifli vakit geçirilen kişi olarak tanımlamışlardır. Baba, dışarıda zaman geçirilen, parka gidilen, oyunlar oynanan kişi olarak ifade edilse de çocukları ile aralarında bir mesafe olduğu, evin otoritesi konumunda olduğu annelerin anlatılarında yer almıştır. Annelerin yaşam öykülerinde, geniş ailelerden çekirdek aileye geçişle birlikte ortaya çıkan, çocukları ile daha fazla vakit geçiren, eşine zaman zaman yardımcı olan bir yeni baba modeli yer almaktadır. Bu “yeni baba”, çocuklarına sıcak davranan, onlar ile oyun oynayan, onların dersleri ile ilgilenen, ihtiyaç duyulduğunda ev işlerine yardımcı olan konumundadır. Bu baba modeli anneler tarafından makbul görülmektedir. Anneler, anlatılarında kendilerini evin çekip çeviren ve olmazsa olmazı olarak gördüklerini dile getirmişlerdir.

4.1. Babalar: Daimi Oyun Arkadaşları

Katılımcıların yaşam öykülerine bakıldığında çocukluk anılarının keyifli bölümlerini genellikle babaları ile olan yaşantıları oluşturmaktadır. Özellikle orta sosyo-

ekonomik düzeye sahip ailelerden gelen anneler, babalarını kendileriyle evin dışında, vakit geçiren, eğlenceli, birer oyun arkadaşı olarak tanımlamışlardır.

“ 7 yaşında filandım, babam arkadaşları ile bir araya geldiğinde okey oynardı. Ben arkadan babama taş taşırdım, casusluk yapardım. Babam gezmeyi severdi. Oyun oynardı. Çizgi film izlerdik birlikte. Tom ve Jerry mesela. Hala izleriz. İlk kez görmüş gibi güleriz.” (Zeynep)

“ Babam bizi parka filan götürürdü. Japon pazarı vardı. Alışverişe götürürdü. Bir şeyler alırdı oyuncak olsun kalem silgi filan. İstedığımız her şeyi alırdı. Kısıtlama yoktu onda abime olsun bana olsun.” (Gülsüm)

“Biz bir gece evden kaçtık babamla (gülüyor). Canımız sıkıldı saat 1 filandı evden kaçtık. Gittik sahile gezdik dolaştık yedik içtik. Sabah 5 buçukta döndük. Yani kimsenin babası yapmaz sanırım bu tarz şeyleri. Sinemaya giderdik gezmeye giderdik denize giderdik. Biz hiç boş geçirmedik. Daha küçükken alışverişe giderdik. Babamın elimden tutup böyle güzel mağazaları saatlerce gezdiğimi hatırlıyorum.” (Hacer)

Aynı kadınlar, annelerini ise ev işleri ile ilgilenen, otoriter, kuralcı olarak ifade etmişlerdir.

“Anneme göre babamla iletişimimiz daha iyiydi. Annemin çocuk bakmaktan fırsatı olmadı ki. Annemin ömrü çocuk bakmakla geçti, babamızla hep daha iyiydi ilişkimiz.” (Zeynep)

“Annem biraz şeydi hani kız çocuğusun üniversite sınavına girmemi bile istememişti. Ben seni okutamam geçinemeyiz demişti. Annem biraz diktatördür çünkü.” (Gülsüm)

“Annem... o farklıydı, otoriter. O konulara girmeyelim.” (Hacer)

Annelerin evde sürekli çalışmalarından dolayı yorgunluk ve yoğunluk yaşadıkları bunun sonucunda belirli bir sertlik kazandıkları ve ev içinde düzeni sürdürebilmek için kurallar koymak zorunda oldukları anlaşılmaktadır. Babalar ise çocukları tarafından hep güzel anılar ile hatırlanmaktadır. Annelerin gözünde babaları her istenileni alan, parka, sinemaya götüren, sorumluluklarının azlığından dolayı çocukları ile daha çok hoş vakit geçiren konumundadır (Belek Erşen, 2015).

Arzu annesi ve babası ile ilgili şunları söylemiştir:

“Annem babama karşı hep çok saygılıydı. Babam çok fazla konuşmaz, sessiz bir insandır genelde. Annem de tam tersi çok konuşur. Etrafta insanlar hep evde annemin sözü geçer sanırlar. Ama annem durması gereken, susması gereken yeri hep bilir, babamın önüne geçmez. Babamla biz dışarı çıkardık, babam beni gittiği her yere götürürdü, yanından ayırmazdı. İlkokula başlamadan önce babam arkadaşlarıyla otururken beni de götürürdü.” (Arzu)

Arzu bu söylemi ile babasının kamusal alanda, annesinin de özel alanda kendi sınırları içerisinde olduğunu ifade etmiştir. Annelerin çocukluk anlatılarında öne çıkan ve özlemle hatırlanan baba, kızları ile evin dışındaki dünyada zaman geçiren, dış faaliyetleri gerçekleştiren veya kızlarına dış dünyanın nimetlerini getiren bir figürdür. Belek Erşen’e (2015) göre annenin ve babanın bu şekilde tanımlanmasını toplumsal cinsiyet rollerinin ve kültürel kodların bir sonucu olarak görmek mümkündür. Bu cinsiyet rollerine göre anne evin içinde kalarak eve özgü kuralları belirler, ev içinde düzen sağlar. Baba ise dışarıya götürür, dışarıdan hediyeler getirir.

Daha düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerde büyüyen anneler ise, babalarını kendileri ile çok az iletişim kuran, evi geçindirme derdinde olan ve huzursuzluk çıkaran olarak tanımlamışlardır. Annelerinin ise ezilen, hor görülen, aile içi şiddete maruz kalan olduğunu söylemişlerdir. Bu annelerin söylemleri şu şekildedir:

“Babam sabah gider akşam gelirdi. Çalışıyordu. Evi geçindiren oydu. Benim engelli amcam vardı. Yani oturup konuşup sohbet etmişliğimiz yok. Dayak yemiştım çok. Annem de işte evin büyük gelini olarak o da çok ezildi. Çok çekti. Annem küçük yaşta evlendi. Çok yıprandı. Babam haricinde zaten dedem olsun babaannem o kadar değil de dedem çok kötüymüş. Annemin karda kışta dışarıda yattığı zamanlar olmuş.” (Meryem)

“Evde annemle babam arasında bizim nedenini bilmediğimiz bir olaydan dolayı kavga çıkmıştı. Ben yeni büyüyordum. Abimi kapının önüne koymuştu babam. Beni de sen kız evlatsın kızlar gece dışarı çıkmaz diye atmamıştı. Hatta çok özele kaçmazsa yıllar sonra anne dedim babam içiyordu kavga çıkarıyordu. Neydi bunların sebebi. Neden biz onca

eziyet çektik. Çocukken anlam veremiyorsun. Evden çıkıyor adam geliyor geri bir bakmışsın ev darmaduman olmuş. Dedi annem yatak yüzünden affedersiniz. O içkiliyken isterdi ben istemezdim. Bütün kavgalar bundan çıkardı dedi.” (Hatice)

“Evin bütün sorumluluğu üstünde, evi geçindirmek için her şeyi yapan ama maddi olarak dengesini bir türlü tutturamamış, toparlayamamış bir baba. Belki de onun için bu kadar agresif. Babam işten eve geldiğinde otomatikmen kaşları çatık olurdu. Akşam yemekleri bir arada olduğumuz zamanlar. Televizyon izlerdi, genelde de televizyon izlerken uyurdu. Babamla zaman çerçevemiz bu kadar.” (Derya)

Babaları ile arkadaş gibi olduklarını, eğlenceli vakit geçirdiklerini belirten annelerin babaları genellikle düzenli bir işte çalışmaktadır. Çok fazla geçim sıkıntısı yaşamayan, orta sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerden gelen anneler, babalarıyla alışverişe çıktıklarını, gezdiklerini söylemişler, babaları ile erkeklere ait olan kamusal alanda vakit geçirdiklerini anlatmışlardır. Kendi anneleri ise evde, ev işleri ile meşgul olan, çocukları eğlendiren değil, evin içinde düzeni sağlayan konumundadır. Geçim sıkıntısı ile mücadele eden, kalabalık ailelerde büyüyen, düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerden gelen anneler ise, babaları ile ev içerisinde veya dışarısında herhangi sıcak ve eğlenceli bir paylaşımın olmadığından, babaları ile az iletişim kurduklarından söz etmişlerdir. Anneler bunun nedeni olarak, babalarının evi geçindirme derdi ile uğraşmasını ve eve yorgun gelmesini göstermişlerdir. Bu anneler, kendi annelerinin ataerkil ailelerde ezilen, hor görülen ve çile çeken konumunda olduğunu belirtmişlerdir. Bundan yola çıkarak ailelerin sosyo-ekonomik düzeyi, annelerin babaları ile nasıl vakit geçirdiklerini etkilemektedir diyebiliriz. Sosyo-ekonomik düzeye göre değişmeyen, her iki grupta da görülen ise orta sınıf çekirdek aile babası imajıdır. Baba figürü dış dünya ile ilişkilendirilmiş, baba, evin dışındaki hayatı kontrol eden, para kazanan ve evde kararları veren olarak tanımlanmıştır (Bayraktar, 2011, 113).

4.2. Baba güvendir, korur, kollar

Annelere “baba kimdir” diye sorulduğunda büyük bir çoğunluğu “Baba dayanaktır, koruyup kollayandır” diye cevap vermiştir. Orta sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerden gelen kadınlar, babalık tanımını yaparken, şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Bence baba güvendir. O varken bana bir şey olmaz demektir. Her zaman yanında olduğunu bilmektir. Baba güçtür, dayanaktır.” (Arzu)

“Baba, gözeten, kollayan. Kadını ve çocuğunu Allah’ın bir emaneti olarak görendir.” (Yeliz)

“Baba evin direğidir ya. Baba olmayınca hiç vakit geçeceğini de zannetmiyorum. Baba her şeydir aslında. Hiçbir şey yapmıyormuş gibi görünür ama. Baba bence her şeydir. Her kapıyı o açıyor yine de.” (Gülsüm)

“Baba koruyan, kollayan, gözetleyen destek olan, yeri geldiği zaman derdini açabileceğin, bir şeyleri paylaşabileceğin biri” (Zeynep)

“Baba belki dayanaktır. Arkanda durduğunda sana güç verir. Benim babam çok fazla ilgilenmezdi belki çocukluğumuzda işten güçten ama onun varlığı yeterdi, eve gelmesi yeterdi.” (Özlem)

Küçük yaşta babasını kaybeden, babasız büyüyen Cemile ve Nermin babalık tanımını şöyle yapmışlardır:

“Baba dediğin korur, kollar, bakar, getirir, taşır. Baba profilinden çok şey mi bekliyoruz bilmiyorum ama.” (Cemile)

“Baba mutluluktur. Baba bir çocuğun dünyasıdır. Dünyada ne istersin her şeyi yaparsın ama babayla farklı olur. Baba bir çocuğun hayalleridir. Kaybettiğin zaman hep eksik kalacaktır bir yanın. Arkan sağlamdır. Başın sıkışsa babamı ararsın. Ben çocukluğumda abimi aradım şuan eşime dayanıyorum. Ama hala üzüliyorum hala ağlıyorum. Baba evladının dünyasıdır bence.” (Nermin)

Çocukluğunda geçim sıkıntısı geçen ve kendi babalarından şiddet gören Meryem, Nazlı ve Hatice, “baba kimdir?” sorusunu şu şekilde yanıtlamışlardır:

...Baba dendiğinde aklıma hiçbir şey gelmiyor... (Meryem)

“Evin büyüğüdür reisidir. Erkeğidir. Onun kuralları tabi ki olacak. Ben sadece babalardan çocuklarına her zaman hoşgörü ile davransın sert bir baba olunca iyi bir baba olunuyor demek değildir. İyi bir baba da sessiz bir baba da iyi baba olabilir. Baba dedin mi aklıma sevgisizlik geliyor benim.” (Nazlı)

“Baba eve ekmek getiren değildir bunu öğrendim. Aç kaldığımız günleri unutabiliyorsunuz ama sebepsiz yere çıkan kavgaları unutamıyorsunuz. İki gün önce tost yesen, ya da iki gün önce çok lezzetli bir sofradan kalksan bunu bir hafta iki hafta sonra unutuyorsunuz. Ama o gün sopa yesen onu unutamıyorsunuz.” (Hatice)

Yaşam öykülerinde geçim sıkıntısına ve aile içi şiddeti dile getiren bu anneler, kendi babalarını anlatırken sevgisizlikten bahsetmişlerdir. Ancak Nazlı’nın söyleminden de anlaşılacağı üzere baba bu kadınlar için bir otorite, evin büyüğü konumundadır. Düşük sosyo-ekonomik ailelere sahip anneler de, tıpkı diğer anneler gibi baba imgesini güven duyulan, koruyup kollayan bir figür olarak görürler. Her iki gruptaki kadınların oluşturdukları baba imgesi ortaktır, ancak düşük sosyo-ekonomik ailelere sahip anneler bu ortak baba imgesinin hayatlarında karşılık bulmamasının yarattığı eksikliği dile getirirler.

Görüşmeye katılan annelerin neredeyse tamamı yaşam öykülerinde ortak bir baba imgesi oluşturmuşlar, babayı bir dayanak, güven duyulan bir otorite olarak dile getirmişlerdir. Bu durum, toplumda ezilen, ikinci plana atılan, şiddete maruz kalan hatta öldürülen kadınların hayatlarında bir dayanak güvenli bir sığınak aramalarının bir sonucu olarak görülebilir. Eksikliği hissedilen güven duygusunu babalığa yüklenen bu anlamın bir açıklaması olarak okumak mümkündür. Görüşmeye katılan her bir kadının ayrı ayrı yaşam öyküsü ve bireysel hikâyeleri olmasına rağmen, söylemleri toplumsaldır. Kadınlar, hayatlarında eksik olan güven duygusunu baba imgesini yücelterek tamamlamaya çalışmaktadırlar (Bora, 2012).

Annelerin yaptıkları annelik ve babalık tanımlarına ve geçmiş yaşantılarına dair anlatılarına bakıldığında bir paralellik olduğu görülmektedir. Daha önceki bulgularda belirtilen, babalarını ile keyifli vakit geçiren, güzel anılarını hatırlayan, onları oyun arkadaşı olarak gördüklerini söyleyen anneler, babalık tanımını yaparken “güven”, “dayanak”, “evin direği”, “koruyan, kollayan” gibi ifadeler kullanmışlardır. Annelik tanımını yaparken de kendi annelerini “anlayışsız”, “kuralcı”, zaman zaman “dar

kafalı” olarak nitelendirmişlerdir. Bu anneler, çocukluklarında babaları düzenli bir işte çalışan, orta sosyo-ekonomik şartlara sahip ailelerden gelenlerdir. Çocukluk yaşantılarında düşük sosyo-ekonomik şartlara sahip olan anneler babalarını, huzursuz, geçim derdi olan, az iletişim kuran kişi olarak tanımlamışlardır. Düşük sosyo-ekonomik şartlara sahip bu kişilerin anne tanımları ise ezilen, hor görülen, söz hakkına sahip olmayan şeklindedir.

Babaları ile çocukluklarında keyifli vakit geçirdiklerini belirten, babayı güven, dayanak olarak tanımlayan anneler, babaları ile anılarını anlatırken, babalarının hatalarını görmezden gelmişler, söylemlerinde kendi babalarını yüceltmişlerdir. Gülsüm ve Nermin, babalarının alkol kullanmalarını şöyle anlatmışlardır:

“Babam benim biraz alkol alıyordu. Babam matbaadan çıkınca kahvehaneye gidiyordu içiyordu. Hiç unutmuyorum gecesi geldi odaya kapattı kendini. Hani midesi bulanmış istifra etmek istiyor. Annemde kapıyı kilitledi dedi ki kalacak orda dokunmayacağız ona. İçmeyecek ya bırakacak ya da ölecek orda falan gibilerinden konuşmuştu. O yani bir unutamadığım o vardı. Anneme de hak veriyorum aslında içen bir adam düşünsenize sarhoş eve geliyor ama çevreye zararı yoktu bize hiç zararı olmazdı. Alkolü alır yatardı. Uyurdu.” (Gülsüm)

“Babam zamanında babasız büyüdüğü için çok içki içermiş. Rahmetli çok içerdi ama çocuklarını hiçbir şeyden mahrum bırakmazdı. İçerdi yatar uyurdu kendi halineydi.” (Nermin)

Babaların ev içindeki tutumları, ev işi yapmamaları, çocuklarına karşı ilgisizlikleri çalışmaya katılan anneler tarafından bir sebebe bağlanmış, olaylara olumlu bakılmış babalar bir şekilde mazur görülmüştür.

“Evde babamın dediği olurdu genelde, anne pasif, evcimen. Baba bir şeye yok dediyse yoktur, var dediyse vardır. Ona itiraz eden olmamıştır olamamıştır. Tabi bunu yaparken bir baskı uygulayarak değil, hani korktuğumuzdan değil. Söyleyiş tarzı zaten mülayim bir şekildeydi.” (Yeliz)

“Babam biraz aksi. Dik kafalı. Şimdiki insanlara göre çok farklı. İyi olmasına çok iyidir ama.” (Zeliha)

“Evin bütün sorumluluğu üstünde, evi geçindirmek için her şeyi yapan ama maddi olarak dengesini bir türlü tutturamamış, toparlayamamış bir baba. Belki de onun için bu kadar agresif, sevgisini belli edemiyor. Çocuklarına yetemediğini düşünüyor belki.” (Derya)

Anneler, konuşmalarında babalarının olumsuzluklarının üzerini örtmüş hatta bazıları babalarının olumsuz özelliklerinin sebebi olarak annelerini göstermişlerdir.

“Babam çok rahattı. Annem onu çok hazıra alıştırmış. Yediğini bırakır. Ama şu iyi tarafı var aramaz. Gider kuru ekmek alır yer, neden yemek yok demez.” (Zeynep)

“Aslında babamın bize karşı bu şekilde olmasının nedeni annemin ortayı bulamaması. Ara yolu bulamaması. Mesela annem kardeşimin bir şeyine sinirlendiği zaman annem şunu şöyle yaptı diye kızdığı için babamın bize uzak kalmasının nedeni olabilir. Yuvayı dişi kuş yapar derler ya anne fonksiyonu çok önemli. Bir baba ile çocuğun arasını anne orantılı tutar diye düşünüyorum.” (Derya)

Çalışmaya katılan annelerin yaşam öykülerinde babalarının hatalarını görmezden gelmeleri, babalarının olumsuz davranışlarının sorumlusu olarak kendi annelerini görmeleri, evin birincil sorumlusu olarak “anneyi” kabul ettiklerini göstermektedir. Anneler anlatılarında, aile içi cinsiyet rollerini keskin sınırlarla ayırmışlardır. Ev içerisinde yaşanan olumsuzluklar annenin sorunu olarak görülmüş ve bu sorunları çözmek annenin görevi kabul edilmiştir. Baba, evi geçindirmekle yükümlüdür. Bayraktar’ın (2011, 91), “Makbul Anneler Müstakbel Vatandaşlar” başlıklı etnografik çalışmasında dile getirdiği gibi çocuğun ve babanın olumsuz davranışının temelleri anneye dayandırılmaktadır. Ev içerisinde bir sorun ile karşılaşıldığında bu anneden kaynaklanmaktadır. Annelerin, günlük yaşantılarında ve yaşam öykülerinde toplumun kendilerine sunduğu rolleri kabul ettikleri ve bu rolleri icra ettikleri görülmektedir. Bora (2014, 123), annelerin, kendi öznellik alanlarını mevcut cinsiyetçi yargılar çerçevesinde oluşturarak, bu düzenin parçası olmayı kabul ettiklerini ve cinsiyetçi yargıların yeniden üretilme sürecinde aktif rol aldıklarını belirtmektedir.

Orta sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerden gelen anneler, babayı dayanak olarak tanımlamışlar, babanın koruyup kollayan, güven duyulan olduğunu söylemişlerdir. Bu anneler, babalarını her fırsatta yüceltmişler, babalarının hatalarını bir sebeple ilişkilendirerek kendilerince maruz görmüşlerdir. Babalarının ev içindeki

olumsuz davranışlarını annelerinin yanlış tutumlarına bağlamışlardır. Bayraktar (2011, 104), orta sınıf aile ideolojisinde evin annenin sorumluluk alanı olarak tanımlandığını ve aile içi ilişkileri düzenlemek yükümlülüğünün anneye verildiğini belirtir. Bu çalışmaya katılan kadınların anlatılarında da baba, gizli bir kahraman, yüce bir figür durumundadır. Kendi babaları ile yeterli iletişim kuramayan, çocukluklarında düşük sosyo-ekonomik çevrede, geçim sıkıntısı ile yetişen, babaları tarafından aile içi şiddete maruz kalan annelerin, baba ile ilgili tanımlarında ise sevgisizlik ve ilgisizlik ifadelerine yer verdikleri görülmüştür. Orta sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerden gelen annelerde olduğu gibi, düşük sosyo-ekonomik ailelerden gelen anneler için de baba, evin büyüğüdür, güçlüdür ve güven duyulandır. Ancak bu kadınların kendi babaları oluşturulan ortak baba imgesine uymamaktadır. Bu kadınlar, kendi babaları ile iletişim sorunları yaşadıkları için, kendi babalarından yeteri kadar ilgi ve sevgi göremedikleri için hayatlarında güven duyulan baba figürünün eksikliğini yaşamaktadırlar.

4.3. Babalar nasıl değişti? Eski Baba/ Yeni Baba

Demez (2005, 135)' e göre, geleneksel Türkiye toplumunda babanın yanında sigara içilmez, oturuşuna kalkışına dikkat edilir, baba geldiğinde saygı belirtisi olarak ayağa kalkılır. Babanın yanında çocuk öpülmez, sevilmez, çocukla oyun oynanmaz. Görüşmeye katılan annelerden aile büyükleriyle birlikte geniş ailede yaşamış olanlar bu düşünceyi destekleyen söylemlerde bulunmuşlardır. “Birden fazla kuşakların bir arada oturmasıyla oluşan geniş aile, gelenek ve göreneklere bağlı, akrabalık bağları güçlüdür. En yaşlı kişi (baba) ailede söz sahibidir, ailenin reisidir” (Ünal, 2013, s. 590). Zeliha ve Cemile, evliliklerinin ilk yıllarında geniş ailede yaşamışlar. Zeliha, eşinin kayınpederinin yanında kızını sevmediğini, kucağına dahi almadığını söylemiştir:

“Benim kızım olduğu zaman mesela kayınpederle altı üstü oturuyorduk. Hastaneden gelirken çocuğu kucağına almadı. Babam görecekti, utanıyormuş.” (Zeliha)

Cemile ise eşinin kayınpederinden çok çekindiğini, onun yanında iken çocuklarının gelecekleriyle ilgili herhangi bir tasarrufta bulunamadığını dile getirmiştir:

“Kayınpederim benim çok farklı bir insandı çok diktatördü. Bir erkek evlendiği zaman babasıyla ailesi aynı yerde durmayacak. Kendi babalığını gösteremiyor. Bizim dedemiz (kayınpederi) çok karıştırdı bizim her şeyimize. Büyük oğlum şuan 17 yaşında, ben eğitmeye çalışıyorum, baba eğitmeye çalışıyor, dede eğitmeye çalışıyor herkes baskı kurmaya çalışıyor üzerinde.”(Cemile)

Tezel Şahin (2007)’ e göre baba olma kavramının değişmesine sebep olan ve babanın çocuğun hayatındaki rolünü belirleyen birçok etken vardır. Geniş aile yapısından çekirdek aileye geçiş ve çekirdek aile içindeki bireylere düşen rol ve sorumlulukların değişmesi bu etkenlerden biridir. Geniş ailelere gelin olduktan bir süre sonra çekirdek aileye geçiş yapan anneler, eşlerinin babalık davranışlarındaki değişimi açıkça ifade etmişlerdir. Zeliha ve Cemile, eşlerindeki değişimi de şu şekilde anlatmışlardır:

...Şimdi öyle bir şey yok. Sonradan iki çocuğum daha oldu onlarda öyle bir sıkıntı yaşamadık. Eskiye göre farklılık var. Utanma yok şimdi, utanma kalktı...(Zeliha)

“Üçüncü çocuğumuzdan sonra baba olduğunu fark etti eşim. Eşim kayınpederim ölene kadar babalığın ne olduğunu anlayamadı. Evdeki eksiklerin çoğunu kayınpederim karşıladı eşim sadece para kazanır gelir verirdi parayı.”(Cemile)

Evdeki yaşça en büyük erkeğin egemen olduğu ailelerde, “eski baba” anlayışının, erkek çocuk evlense dahi hüküm sürdüğü görülmektedir. Geniş aileden çekirdek aileye geçiş, babalık kavramının değişime uğramasına neden olmuştur. Geniş ailelerde hüküm süren baba otoritesi, çekirdek aileye geçişle yumuşama dönemine girmiştir. Ancak geniş aileden çekirdek aileye geçiş süreci ile ataerki erkek otoritesinin tamamen ortadan kalktığını söylemek mümkün değildir (Thoma, 2011, 340). Kuzucu (2011)’ya göre “yeni baba” da tıpkı “eski baba” gibi eve ekmek getiren, evin otoritesini sağlayan kişidir. Farklılaşma ise yeni babalar, eski babalara göre çocuklarına karşı daha ilgilidir, çocuğuna sevgisini gösterir, zaman zaman eşine yardımcı olur. Çalışmaya katılan anneler, “yeni baba” olarak kendi eşlerini tanımlamışlardır. Annelerin bu tanımları orta sınıf çekirdek aile babasını tasvir etmektedir. Görüşmeye katılan anneler, geleneksel eski babayı “öteki” olarak görürken çekirdek aile babasını yüceltmışlerdir. Annelere göre kendi kocaları ideal babadır ancak ideal babalık davranışlarını geniş ailede gösterememişler, çekirdek aileye geçişten sonra ideal babalık davranışlarını

göstermeye başlamışlardır. Çekirdek aileye geçiş, babanın özgürleşmesini, sevgisini göstermesini sağlamıştır.

Anneler eskiden babaların mesafeli olduklarını, babanın korku ve saygı duyulan bir kişi olduğunu ifade etmişler, eski ve yeni babalığı anlatırken kendi babalarını ve eşlerini kıyaslama yönüne gitmişlerdir. Eskiden babaları ile dışarıda eğlenceli vakit geçirdiklerini, oyunlar oynadıklarını söyleyen anneler, buna rağmen babaları ile aralarında bir mesafe olduğunu, sarılma, öpme gibi davranışlarda bulunamadıklarını dile getirmişlerdir.

“Benim kendi babamla eşimi kıyaslayayım. Eskiler mesafeyi korumak adına sevgilerini göstermek isteseler de göstermiyorlardı. Diyorum ya ben babama sarılamadım. Hâlâ da öyle. Gitsem de olmuyor. Elini öpüyorum, sarılıyorum ama yanağından öptüğümü bilmem. O mesafeyi koymuş. Bakıyorum büyükbabam da öyle. Ama eşim öyle değil ki. Kızım gidiyor, öpüyor, kucaklıyor. Yerde güreşiyor. Koca kız yani. Lise birde. Küçüğü desen o da keza.” (Zeynep)

“Önceden babalara çok saygı çok korku çok çekinme vardı şimdi öyle bir şey yok. Ben kendi babamdan çok korkardım. Ben babamın yanında çorabımı çıkarmaya korkardım. Benim kızım şimdi babasıyla şakalaşıyor, atlıyor, zıplıyor, ben öyle nerde yapacaktım.” (Nazlı)

Nazlı ve Zeynep’in kendi kızları ve eşlerini örnek vererek anlattığı yeni babalık söylemlerinden yola çıkarak eskiden hâkim olan mesafeli, otoriter baba figürünün yerini “yakın babaya” bıraktığı söylenebilmektedir (Demez, 2005, 141). Ancak ataerkil ya da cinsiyetçi babalık anlayışının yeni baba tanımında da belirleyici olduğu görülmektedir. Eski babadan farklı olarak yeni baba, çocuğuna sevgisini gösterir, çocuğu ile daha fazla vakit geçirir. Ancak, aşağıda daha ayrıntılı tartışılacağı gibi baba evin otoritesi konumundadır, öncelikli olarak evin parasını kazanan ve kamusal alanla ilişkilendirilen kişidir.

Evin geçimini sağlayan babalık rolünün yavaş yavaş kırılmaya başlaması (Kuzucu, 2011), annelerin değiştiği bir başka konudur.

...Eskiden babalarımız dedelerimiz evin geçimi ile ilgilenen, bütün hayatını para kazanmak için uğraşan insanlardı. Şimdi eşler de çalışıyor birçok ailede. Baba sorumluluğu paylaştı sanki. Evin reisi olma rolünü paylaştı... (Arzu)

“Eskiden kadınlar çalışmadığı için şimdi öyle değil. Eşinin eline bakıyorsun ona mahkûm durumdasın şimdi öyle değil. Benim görümcelerimden konuşayım eskiden babalarına mahkûmlardı lafından çıkamıyorlardı. Öğrencisin ondan harçlık alıyorsun. Şimdi öyle değil. Kendi ayaklarının üzerinde duruyorlar. Ben bunu yapacağım deyip karşıya geçtikleri günlerde oluyor artık. Biraz daha değişti sanki eskiden böyle değildi. Şimdi biraz daha farklı.” (Gülsüm)

Ücretli bir işte çalışmayan, ev hanımı olan Arzu ve Gülsüm’ün yukarıdaki ifadelerinde değindikleri nokta kadınların da ücretli iş hayatına katılması ve toplum içerisinde güçlenmesidir. Arzu ve Gülsüm, kamusal alanda ücretli çalışmayı kadının özgürleşmesinin koşulu olarak görmektedirler. Akçınar’ın (2017) da belirttiği gibi kadının kamusal alanda yer alması, aile içi rol dağılımına ilişkin kalıp yargıları kırmaya başlamıştır. Kadınların talepleri doğrultusunda eşler ev işleri ve çocuk bakımı konusunda yardımcı rol üstlenmektedirler. Ancak, eşler arasında tam bir görev dağılımı söz konusu değildir, erkek ev işlerinde yardımcı konumundadır.

“Hafta sonları temizlik günümüzdür bizim. Biraz daha büyük çaplı temizlik. Tabi kadınların temizlik işi hiç bitmez de. Yani öyle. Hafta da bir temizlik günümüzdür. Ben eşime başta açıklamamı yapmıştım, sen benim kolum kanadımsın. Sen bana ne kadar yardımcı olursan ben çocuklarımla o kadar iyi vakit geçiririm, onlara zaman ayırırım daha rahat bir anne olurum diye.” (Yeliz)

“Bazen yardım etmesi gereken şeylerde yardımcı olurdu. Kendi canı isterse yemek yapardı mesela.”(Derya)

“Çocuklarla ilgilenir, okul işleriyle, toplantıları ile ilgilenir. Ev işleri konusunda eskiden daha çok yardımcıydı ama hala gerekirse yapar.” (Zeynep)

Ev dışı ücretli işte çalışan ve üniversite eğitimine devam eden anneler söylemlerinde zaman zaman eşlerinin kendilerine yardımcı olduklarını dile getirmiştir. Bu anneler, anlatılarında çocuk bakımı ve ev işleri konusunda kendilerine destek olan ve ev işlerinde yardımcı konumda olan eşlerini “yeni baba” olarak tanımlamışlardır. Ancak, hâlâ ev ve ev işleri annenin sorumluluk alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmaya katılan anneler, çocukları ile duygusal yakınlık kuran, ev işleri ve çocuk bakımında kendilerine destek olan yeni baba imajını büyük oranda olumlu karşılarlarken, yeni babanın eski babaya göre daha ilgili ve sıcak olduğunu dile getirmişlerdir. Mesafeli ve otoriter eski babalık anlayışı yerini, çocukları ile ilgili, çocuk bakımında yardımcı rol oynayan yeni baba anlayışına bırakmıştır.

Yeni babalık anlayışı ve beraberinde getirdiği babalık rolündeki değişimler annelerin bazıları tarafından olumlu karşılanmamaktadır. Bu anneler, babalık rolündeki değişimleri babanın çocuklarının gözünde saygınlığını yitirmesi ve otoritesini koruyamaması olarak değerlendirmişlerdir.

“Eskiden babalara çok fazla saygı duyulurdu. Şuanda babalık çok sıradan bir şey gibi oldu. Toplumdaki babalar babalık kavramını tam anlayıp yansıtamadığı için bu şekilde. Çünkü böyle pek önemsenmeyen bir şey gibi artık babalık. Eskiden çok daha farklıydı.”
(Derya)

“Kimi babalar kararını kaçırdı diye düşünüyorum. Çok laçkalaştı. Bir evlat babanın yanında saygısızlaşabiliyor, evlat onu baba olarak değil de arkadaşı gibi davranabiliyor. Babalar da buna tolerans gösterebiliyor. Bence bu kadar değişim olamayabilirdi.”
(Yeliz)

“Eskiden babalar çevrelerinde bir otoriteydi. Hem kendi çocukları üzerinde hem de komşu aile çocukları üzerinde babaların bir söz söyleme hakkı vardı. Günümüzde medyanın televizyon dizilerinin de etkisiyle kendi çocukları üzerinde dahi etkisi azaldı. Bu sebepten dolayı babaların artık pek fazla söz hakları kalmadı.” (Duygu)

Derya, Yeliz ve Duygu, söylemlerinde sözü geçen, otoriter, güvenilir baba imajının medya ve televizyon dizilerinin de etkisiyle zayıfladığını belirtmişlerdir. Bu annelere göre, baba toplumda otoritesi olan, güven duyulan, saygı gösterilen kişi olmalıdır. Annelerin yücelttiği, makbul gördüğü “koruyup kollayan, güven duyulan baba” imajının sarsılması anneleri rahatsız etmektedir.

4.4. Ev içinde öznelliğin kurulması: Güçlü anneler

Çalışmaya katılan anneler, ev içindeki başlıca görevlerini çocuk bakımı, temizlik, evi derleyip toplama şeklinde sıralamaktadırlar. Ev ile ilgili işlerin büyük bir kısmını üstlenerek evin sorumluluğunu kendilerinde görmektedirler. Bu durum annelerin ev içerisinde kendilerine has bir egemenlik alanı kurmalarına neden olmaktadır. Bora (2014, 63), kimi feminist kuramcılar tarafından, kadınlığın, bu şekilde kavramsallaştırılmasının, yani evle ve bakımla ilişkilendirilmesinin, kadınlarda olumlu bir farklılık yarattığı şeklinde yorumlandığına işaret eder. Ev, kadınlar için bir kısıtlanma mekânı olarak değil, olumlu bir farklılığın kurulduğu yer olarak algılanabilir.

Kendilerine ev içerisinde nasıl bir rol düştüğü sorusuna, anneler şu şekilde cevap vermişlerdir:

“Sanki evi ben yönetiyorum gibi. Ben olmadan hiçbir şey yapamazlar gibi geliyor. Ben ortada olmasam, ölsem meselâ çocuklarımın çok bocalayacağına eminim. Babaları ile zannetmiyorum aynı düzenin gidebileceğini. Çünkü her şeyleri ile ben ilgileniyorum.” (Cemile)

“Bu evin her şeyiyim, direği gibi” (Sevgi)

“ Olmadığımı düşünecek olursak evin felç olacağını düşünüyorum” (Yeliz)

“ Evin bütün sorumluluğu bana ait, evi çekip çevirme, çocuklarla ilgilenme.” (Duygu)

Kadınlar, evi kendilerine ait bir alan olarak görmektedirler. Ev ve ev işleri kadının öznelliğini inşa ettiği özel bir alan kabul edilmektedir (Bora, 2014, 120). Kadın, kendine ait kadınlık ve annelik kimliklerini ev içerisinde tek başına hâkimiyet kurarak ve çoğu zaman babayı evin dışına atarak oluşturmaktadır.

Zeybekoğlu Dünder, Durugönül ve Arıkan (2011), toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda aile içerisinde kadınlardan beklenenin, kendilerine ait özel alanda kalmaları, ev içi üretim- tüketim faaliyetlerini düzenlemeleri, annelik görevlerini yerine getirmeleri ve aile içi ilişkilerde arabulucu olmaları yönünde olduğunu belirtmişlerdir. Görüşmeye katılan kadınlar açısından, ekmek kazanan erkek/yuvayı yapan kadın anlayışı halen geçerliliğini sürdürmektedir. Kandiyoti’nin (1996) “Klasik ataerkillik olarak tanımladığı model erkeklerin ailenin geçiminden, kadınların ise evin, erkeklerin

ve çocukların bakımından sorumlu oldukları iş bölümü yaygın olarak devam etmektedir” (Akt. Bora, 2014, 100). Ancak bu anlayış, kadınlar tarafından çoğunlukla olumsuz algılanmamakta, aksine kendilerini daimi bir yönetici, ailenin olmazsa olmazı olarak görmelerine olanak sağlamaktadır. Gülsüm ve Arzu bu konuda şunları söylemişlerdir:

“Her şeyi ben yapıyorum bu evin içinde. Öyle diyebilirim. Yani mesela bir yere gidilecek ben organizasyon ediyorum. Bir şey yapılacak ben adını koyuyorum eşimle birlikte katılıyoruz ediyoruz. Aynı şekilde kızlarla ilgili bir şey olunca ben öne sürüyorum beraber yapıyoruz. Görevim çok olunca. Hakan bir çalışıyor para getiriyor. Bazen diyorum alışveriş yapılacak ben. Bir şeyleri hep ben yönetiyorum.” (Gülsüm)

“Eşi çalışan her ev hanımı gibi aile içinde bütün roller bana yüklenmiş durumda. Baba para kazanır getirir. İş dışındaki zamanını evet bizimle geçiriyor. Ama çocukların ihtiyaçları, evin ihtiyaçları, yemek, temizlik hepsi benim üzerimde.” (Arzu)

Evi kendi özel alanı kabul eden, ev içerisinde hâkimiyet kuran, ev ile ilgili bütün sorumluluğu yüklenen kadınlar, ev ile ilgili yapılacak her şeyi kendi görevleri gibi algılamaktadırlar. Kadınlar eşlerinden, kamusal alanda çalışmalarını, evi geçindirecek parayı kazanmalarını, aileyi koruyup kollamalarını ve ailenin dış dünya ile ilişkisini sağlamalarını beklemektedirler (Zeybekoğlu Dünder ve ark, 2011). Evin içi kadına ait bir alanken, erkeklere dış dünya ile mücadele görevi verilmiştir. Onaran ve arkadaşlarının (1998) da belirttiği gibi, Türkiye’de kadınlar için erkeklerin ev içerisindeki katkılarının olmaması önemli bir konu olarak görülmemekte ve karşılanmayan beklentiler aile içinde bir çelişki yaratmamaktadır (Akt. Borak, 2015, 214).

Çalışmaya katılan annelerin, eşlerinden beklentileri, kendilerinden ziyade daha çok çocuklarına yöneliktir. Annelerin, eşlerinden beklentileri, toplumdaki egemen babalık söylemi ile şekillenmektedir. Annelere bir baba olarak eşlerinden ne bekledikleri sorulduğunda şu cevapları vermişlerdir:

“Eşim çocuklarına karşı çok rahat serbest. Bazen ben kızıyorum ona sen bu çocuklara neden ödevlerini sormuyorsun bugün ne yaptınız demiyorsun. Bir şey isteseler almaya çalışır, harçlıksız bırakmaz” (Hatice)

“Eşimden beklentim çocuklarımla ilgilensin. Bugün ne yaptınız desin. Çok değil bir on dakika da olsa onlarla otursa hem çocukları mutlu edecek hem beni mutlu edecek.”(Meryem)

“Benim eşim şey yapmaz, mesela bugün ne yaptınız okulda diye sormaz bu benim çok dikkatimi çeker, çoğu zaman da görmez. Eşimin bir akrabası var yazılı sınavlarına kadar hangi konuları işlediğine kadar ilgilenir” (Cemile)

Kadınların, bir baba olarak, eşlerinden beklentileri, çocuklarının okulları ve dersleri ile ilgilenmesi, çocuklarla birlikte vakit geçirmesi, onlara yakın olması ve çocuklara kurallar koyarak evdeki otoriteyi koruması yönündedir.

Kız çocuğa sahip anneler, eşlerinden kızlarına yakın davranması, onlarla arkadaş olması, mesafeli bir baba olmaması beklentilerine sahiplerdir. On yedi ve beş yaşlarında iki kız çocuğu olan Nazlı ile beş ve altı yaşlarında iki kızı olan Gülsüm eşlerinden beklentilerini şu şekilde dile getirmişlerdir:

“En büyük şeyim her zaman bunu korusun kaybetmesin çocuklarım büyüdü ben onlarla ilgilenmeyeyim hani bakmam onlar kendilerine bakabilir demesin. Hep yanlarında olsun hiç bırakmasın” (Nazlı)

“Kızları ile arkadaş gibi olmasını isterim. Mesela ufak bir erkek arkadaşı olsa bile eşimin konuşmasını tavsiye ediyorum. Yani onun kızları ile arkadaş gibi olmasını istiyorum bunu ona da söylüyorum zaten. Eşime de söylüyorum. İnşallah öyle bir baba olur yani. Onu bekliyorum. Arkadaş gibi olsunlar. Onlarla ilgilensin sevsin saysın başka bir şey istemem” (Gülsüm)

Anneler, ev içerisinde kendilerini mutlak bir otorite olarak görmektedirler. Eşler ise kamusal alanda çalışan, eve ekmek getiren konumundadır. Annelerin eşlerinden beklentilerinin, ev içerisinde kendilerine yardımcı olmaları, çocukların dersleri ile ilgilenmeleri, çocukları ile oyun oynamaları, çocuklar ile birlikte zaman geçirmeleri yönündedir. Annelerin eşlerinden ev işi ve çocuk bakımı konusundaki beklentilerinin bir görev paylaşımı esasına dayanmadığı görülmektedir. Anneler, ev işleri, çocuk bakımı konusunda kendilerini sorumlu görmektedir, çünkü Bora'nın (2014, 140) da belirttiği gibi ev annenin öznellik alanıdır. Anneler eşlerinden, kendi öznellik

alanlarına müdahale etmeden ev içerisinde yardımcı rol üstlenmeleri ve çocuklar ile zaman geçirmelerini beklemektedirler.

IV. BÖLÜM

5.Sonuç ve Öneriler

5.1. Sonuçlar

Toplumsal yapı içinde kadın ve erkek olarak kendine yer bulan insan, kültürel etkileşimler sonucunda kadınlık ve erkeklik rollerini edinerek hayatlarına devam etmektedirler. Kadınlık ve erkeklik rolleri insana toplum tarafından yüklenen kültürel oluşumlardır. Kadına yüklenen en önemli rol annelik, erkeğe yüklenen ise babalıktır (Sayer, 2011). Annelik ve babalık, tıpkı diğer oluşumlar gibi toplumsal yapı içinde şekillenmektedir. Annelik ve babalık kavramının şekillenmesinde, toplumsal kurumlarla birlikte annenin ve babanın özne olarak da etkisi büyüktür. Anneler, annelik kavramının yanı sıra yaşantılarına bağlı olarak babalık kavramının da oluşumunda etkin bir rol oynamakta, aynı şekilde babalar da annelik kavramını şekillendirmektedir (Aktaş, 2013).

Erkeklik rolünün ana bileşeni olarak karşımıza çıkan babalık, doğal bir olgu değildir ve toplum tarafından inşa edilmiştir (Ergin ve Özdilek, 2014). Bu çalışma, toplumun babalığı nasıl kurguladığını anlamaya yöneliktir. Bu kurguyu anlamaya çalışırken annelerin bakış açısı kullanılmıştır. Bu çalışma ile annelerin öz yaşam öykülerinde öne çıkan baba imgesi tespit edilmeye çalışılmıştır. Annelerin öz yaşam öykülerinden ve günlük yaşam deneyimlerinden yola çıkarak, annelerin babalığı nasıl tanımladıklarını ve bu tanıma bağlı olarak kendilerini ev içinde ve dışında toplumsal

yapının neresinde gördüklerini tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışmanın bir başka amacı ise, annelerin öz yaşam öykülerinde ve günlük yaşam anlatılarında öne çıkan baba imgesinin altında yatan cinsiyetçi yargıların ne olduğu ve nasıl yeniden üretildiğini tespit edebilmektir. Bu amaçlar doğrultusunda nitel bir çalışma yapılmış, nitel araştırma yöntemlerinden yaşam öyküsü metodu kullanılmıştır. Batı Karadeniz Bölgesi'nde bir beldede yapılan çalışmaya 15 anne katılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerle veriler toplanmış, toplanan veriler söylem analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırma bulgularına göre, annelerin yaptıkları babalık tanımları üzerinde geçmiş yaşantılarının etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca, annelerin babaları ile geçmiş yaşantılarının yanı sıra bu yaşantıları ve eşleri ile ilgili anlatılarında öne çıkan babalık tanımlarında toplumda var olan cinsiyetçi yargıların belirleyici olduğu tespit edilmiştir. Anneler, ayrıca, bu anlatılarında ve bu anlatılar vasıtası ile var olan cinsiyetçi yargıları yeniden üretmektedirler. Anneler, öznellik alanlarını kamusal alan ile karşıtlık ilişkisi ile konumlanan ev ve ev işleri içinde sınırlarken, babayı öncelikli olarak eve ekmek getiren, çocukları ile oyun oynayan, çocukların dersleri ile ilgilenen ev işlerinde yardımcı olan olarak tanımlamışlardır. Geniş aileden çekirdek aileye geçişle şekil değiştiren, ancak varlığını devam ettiren ataeril rejim, babanın bir güçlü bir otorite olarak görülmesine neden olmuştur. Sosyo-ekonomik düzeyin annelerin, çocukluklarında babaları ile yaşantılarında ve babalık tanımları üzerinde etkili olduğu saptanmıştır. Babaları ile arkadaş gibi olduklarını, oyunlar oynayıp keyifli vakit geçirdiklerini dile getiren anneler, babalık tanımlarında, “güven”, “dayanak”, “olmazsa olmaz”, “korur kollar” gibi ifadelerle yer vermişlerdir. Ayrıca bu anneler, babayı asla hata yapmayan, yapsa da mazur görülen bir kişi olarak yansıtmışlardır. Düzenli bir gelire sahip, orta sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerde büyümüş bu anneler, kendi annelerini ise anlayışsız ve kuralcı olarak tanımlamışlardır. Anneler, kendi annelerini devamlı ev işi yapan, kurallar koyan, disiplini sağlayan olarak görmektedirler. Bu annelerin çocukluk anılarında babalar ile parkta oyun oynama, alışveriş yapma ön plana çıkmıştır. Babalar çocukları ile kamusal alanda, evin dışında vakit geçirirken, anneler evde disiplin sağlamaktan, ev işi ve çocuk bakımı yapmaktan sorumlulardır. Orta sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerden gelen annelerin çocukluk anlatılarında kamusal alanın babaya ait, özel alan olan ev içinin anneye ait olduğunu görülmektedir. Çocukluk

anılarında geçim sıkıntısı ve aile içi şiddet temalarına rastlanan, daha düşük sosyo-ekonomik şartlara sahip ailelerden gelen anneler, geniş ailelerde büyümüş, babaları ile iletişim problemi yaşamışlardır. Babaları ile pek fazla vakit geçiremeyen, zaman zaman kendi babalarından şiddet gören veya annelerinin şiddet gördüğüne şahit olanlar, kendi babalarıyla yaşantılarına bağlı olarak babalık tanımı yaparken “sevgisizlik” sözcüğünü kullanmışlardır. Düşük sosyo-ekonomik ailelerden gelen, aile içi şiddete tanık olan anneler, güven duyulan, dayanak olarak kabul edilen babanın eksikliğini yaşadıklarını dile getirmişler, kendi babalarından sevgi ve ilgi görmediklerini belirtmişlerdir. Bu anneler kendi annelerini ise ezilen, hor görülen, susturulan olarak tanımlamışlardır.

Anneler babalık kavramının değişimini tartışırken kendi babaları ile eşlerini kıyaslama yönüne gitmişlerdir. Eski babayı temsil eden babaların mesafeli ve otoriter olduğunu söyleyen anneler, birlikte zaman geçirseler bile babaları ile aralarında bir mesafenin hâkim olduğunu belirtmişlerdir. Geniş ailelerde yaşamış olan anneler, kayınpeder otoritesinin eşlerinin babalık davranışı üzerinde bir engel olduğunu dile getirmişlerdir. Geniş aileden çekirdek aileye geçiş ile eşlerinin çocukları ile daha fazla vakit geçirdiklerini, babalık davranışlarını daha iyi sergilediklerini belirtmişlerdir. Anneler, çocuklarına sarılıp öpen, okul yaşantıları ile ilgilenen, onlarla vakit geçiren, zaman zaman çocuk bakımı ve ev işleri konusunda kendilerine yardımcı olan “yeni baba” anlayışını onaylamışlardır. Anneler, toplumda kadınların ücretli iş yaşamına katılması ve para kazanmasıyla birlikte babalık kavramının değişmeye başladığını ve çocuğuna ilgili eşine yardımcı bir babalık modelinin hüküm sürmeye başladığını belirtmişlerdir. Anneler, zaman zaman kendilerine yardımcı olan, çocukları ile daha fazla ilgilenen yeni bir babalık modelinin ortaya çıkmaya başladığını belirtse de toplumda cinsiyetçi aile düzeni devam etmektedir. Kadınlar, ücretli iş yaşamına katılsa bile, ev işleri, çocuk bakımı hâlâ kadınların sorumluluğunda görülmektedir. Ancak anneler, bu durumu olumsuz olarak görmemekte, kendilerini evi çekip çeviren, evin olmazsa olmazı konumuna koymaktadırlar. Anneler, kendilerine yüklenen cinsiyetçi rolleri kabul etmekte, ev içinde sınırlanmış bir öznellik alanı oluşturmaktadırlar. Annelerin eşlerinden beklentileri, evin içine, kendi alanlarına çok fazla müdahale etmeden, çocuklarla ilgilenmeleri yönündedir. Anneler ev işleri ve çocuk bakımı konusunda kendilerini sorumlu görmektedirler. Eşlerinden kendilerine destek

olmalarını, ev içerisinde yardımcı rol oynamalarını beklemektedirler. Çünkü anneler evi kendi alanları olarak görmekte ve dışarıdan bir müdahaleyi kabul etmemektedirler. Evin içi annelerin hâkimiyet alanı olarak görülmekte kısacası öznelliklerini icra edebilecekleri birincil hatta tek alan olarak kabul edilmektedir.

Annelerin çocukluk yaşantılarına ve kendi babalarına ilişkin neler hatırladıklarına bakıldığında, genellikle babalar ile dışarıda vakit geçirilmiş, babalar evi geçindirmekle yükümlü görülmüştür. Anneler için baba hatasız, hata yapsa da mazur görülen bir kişidir. Hatta bazı anneler, babalarının hatalarını kendi annelerine yüklemişler, ev içinde yaşanan sorunlardan annelerini sorumlu tutmuşlardır. Anneler için baba, sarsılmaz otorite, hata yapmayan, güven duyulan kişidir. Annelerin günlük yaşam deneyimlerine bakıldığında eşlerinden beklentilerinin de babaları ile yaşantıları doğrultusunda olduğu görülmektedir. Ev içerisinde ataerkil aile düzeni görülmekte, cinsiyetçi rol dağılımı devam etmektedir. Kadın evde her şeyden sorumlu görülmektedir, ev işlerinin yanı sıra çocukların sorumluluğunu da üstlenmiş durumdadır. Erkek ise, eve ekmek getiren ve boş zamanlarında çocukları ile vakit geçiren, dersleri ile ilgilenen konumundadır. Annelerin öz yaşam öykülerinde ortaya çıkan baba imgesi, toplumun genelinde hüküm süren, orta sınıf çekirdek aile babası idealini yansıtmaktadır. Eski geniş ailelerde görülen ataerkil düzen çekirdek ailelerde de devam etmekte ancak toplumsal gelişmelere bağlı olarak değişim göstermektedir. Erkeklerin ev işleri ve çocuk bakımına zaman zaman katılmaları, anneler tarafından yeni ve makbul bir babalık modeli olarak kabul edilmektedir. Anneler, toplumsal cinsiyet rollerini kabul etmekte, normal bir durum olarak algılamakta ve yaşantıları ve anlatıları ile cinsiyetçi yargıları yeniden üretmektedirler.

Türkiye’de eğitim alanında babalık ile ilgili yapılan çalışmalar, genellikle babanın çocuğun gelişimine katkısı üzerine odaklanmaktadır. Bu çalışmada literatürden farklı olarak, babalık kavramsal olarak incelenmiş ve toplumsal bir kurgu olarak ele alınmıştır. Babalık, doğal bir olgu değildir, toplumsal bir inşadır, insanlar tarafından kurgulanır. Bu çalışmayı diğerlerinden ayıran, babalığın toplumsal inşa sürecini anlamaya katkıda bulunuyor olmasıdır. Babalığa toplumsal bir inşa olarak yaklaşmanın vaadi, var olan cinsiyetçi babalık algısını sarsmak, yeniden sorgulanmasına sebep olmak ve başka mümkünlüklerin olabileceğini göstermektir. Bu çalışmayı farklı kılan bir diğer

nokta ise annelerin yaşam öykülerinin kullanılmasıdır. Annelerin yaşam öyküleri, kadınların cinsiyetçi rolleri nasıl algıladıklarını ve toplumun kendilerine biçtiği bu rolleri nasıl kabul ettiklerini ve zaman zaman nasıl sorguladıklarını ortaya çıkarmıştır.

5.2. Öneriler

Her insanın öznelliklerini algılama ve uygulama biçimleri birbirinden farklıdır (Demren, 2008). İnsanlar, toplumdaki statüleri, rolleri ve sorumlulukları doğrultusunda öznelliklerini icra ederler. İnsanlar toplum içerisinde kendi rızaları ile hareket etme becerisine sahiptirler. Bu beceriyi Bora ve Üstün (2005), “öznellik kapasitesi” olarak tanımlamaktadır. “Öznellik kapasitesi”, sosyo ekonomik düzey, eğitim seviyesi, toplumsal konum vb. olgulara bağlı olarak insanların imkânlarını ve sınırlarını belirleyen bir kavramdır. Böyle bir çalışmayı farklı “öznellik kapasitesine” sahip anneler ile yapmak mümkündür. Bu çalışma, Batı Karadeniz Bölgesinde bir beldede yaşayan, düşük sosyo ekonomik statüye sahip, ortaokul ve lise mezunu anneler ile yapılmıştır. Benzer bir çalışma, sosyo-ekonomik düzeyi ve eğitim seviyesi yüksek, büyük kentlerde yaşayan anneler ile yapılabilir. Bunun yanı sıra, farklı etnik kökenden gelen anneler ve yalnız ebeveyn olan anneler gibi farklı gruplar ile benzer bir çalışma yaparak, annelik ve babalık tanımlarının nasıl değiştiği, “öznellik kapasitesinin” annelik ve babalık tanımları üzerinde nasıl fark yarattığı araştırılabilir.

Okul öncesi dönemde, aile bireylerinin çocuğun eğitimine aktif katılımını sağlamak, çocuğun gelişim ve eğitimde başarıyı sürdürmek ve eğitimde fırsat eşitliği sağlamak amacıyla aile eğitimleri önemli görülmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2013). Aile eğitimi, okul öncesi eğitim programının bir parçası olarak kabul edilmekte ve okul öncesi eğitim kurumlarında, aile eğitim programlarına yer verilmektedir. Genellikle anneleri hedef aldığı görülen bu aile eğitim programlarının, cinsiyetçi yargıları ne kadar sarstığı ya da yeniden ürettiği araştırılabilecek bir diğer önemli konudur. Uygulama dönük bir öneri ise, cinsiyetçi yargıları aşmak ve annelere farklı mümkünliklerinde var olduğunu göstermek için bu aile eğitim programlarına babalarında katılımları sağlanmalıdır. Aile eğitim programları, annelere ve babalara farklı yaşantılar sunarak, onların “öznellik kapasitesini” artırmaya yönelik planlanmalıdır.

Son yıllarda birçok Avrupa ülkesinde çalışan ebeveynlerin haklarının korunmasına yönelik politikalar geliştirilmiştir. Anneye doğumdan sonra verilen ücretli annelik izni, birçok ülkede benzerlik göstermekte ve 16-20 hafta arasında değişmektedir (Kul Parlak, 2016). Eşi doğum yapan babaya tanınan ücretli babalık izni ise, İsveç'te 10 hafta, Almanya'da 9 hafta, Birleşik Krallık'ta 2 hafta, İspanya'da 15 gün, Yunanistan'da 2 gün, İtalya'da 1 gün, Türkiye'de ise özel sektörde 5 gün, kamuda 10 gündür (Gümüş, Türkyılmaz, 2017). Ücretli babalık izni süresinin, birçok ülkede anneye verilen ücretli izinden daha az olduğu görülmektedir. Aile içi eşitlikçi rol dağılımını desteklemek ve kadın istihdamını sağlamak amacıyla, birçok ülkede annelere ve babalara, ücretli annelik ve babalık izinlerinin yanı sıra ebeveynlik izni hakkı verilmiştir. Ebeveynlik izni, bazı ülkelerde eşlerin birbirine devredebildiği, bazı ülkelerde yalnızca bir ebeveyne verilen haktır. Ebeveynlik izni, İspanya'da doğumdan sonra en fazla 3 yıl süreyle anne veya baba tarafından kullanılabilir ve ücretsizdir. İtalya'da ebeveynlik izni her ebeveyn için 6 ay ve toplamda 10 aydır ve bireysel bir haktır. Yunanistan'da kamu çalışanları için 5 yıl, özel sektörde 4 aydır ve devredilemez bir haktır. Türkiye'de ebeveynlik izni adı altında bir düzenleme bulunmamaktadır. Doğum sonrası anneye ve babaya verilen ücretli izinin yanı sıra, kamu çalışanlarına 24 ay ücretsiz izin hakkı tanınmaktadır. Bu izin sadece bir ebeveyn tarafından kullanılabilir, anne veya baba isteğe bağlı bu izni kullanma hakkına sahiptir (Gümüş, Türkyılmaz, 2017).

Türkiye'de özel sektörde çalışan babalara 5 gün, kamu çalışanı babalara 10 gün olarak tanınan ücretli babalık izni hakkı diğer bazı Avrupa ülkelerine göre nispeten daha fazladır ancak babanın çocuk bakımına katılımını sağlamak için yeterli bir süre değildir. İstemesi halinde babaların da kullanabileceği ücretsiz izin hakkı yalnızca kamu çalışanlarına tanınmıştır. Özel sektörde çalışan erkek işçiye, izin hakkı tanınmamıştır. Türkiye'de, babalık izni ve babayı eve dâhil eden yasal düzenlemelerin yetersiz olduğu görülmektedir. Eve ilişkin işlerde ve çocuk bakımında eşitlikçi iş bölümünü ve kadının kamusal alanda “görünürlüğünü” desteklemek adına, ücretli babalık izni süresi arttırılabilir, ebeveynlik izni adı altında yeni düzenlemeler yapılabilir, babalara devredilemez babalık izni hakkı tanınabilir veya babalar bu izni kullanmaları yönünde teşvik edilebilir.

KAYNAKÇA

- Adak, N. (2007). Kadınların ikilemi: İş ve aile yaşamı. *Sosyoloji Dergisi Ülgen Oskay'a Armağan Özel Sayısı*, (17), 137-152.
- Akçınar, B. (2017). *Türkiye'de İlgili Babalık ve Belirleyicileri*. İstanbul: AÇEV Yayınları.
- Aktaş, G. (2012). Kadınların öznel kimliklerini inşa etme sürecinde aile içi kültürel söylemler: Genç kızlar üzerine bir araştırma. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(8), 21-35.
- Aktaş, G. (2013). Feminist söylemler bağlamında kadın kimliği: Erkek egemen bir toplumda kadın olmak. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 30(1), 53-72.
- Anlıak, Ş. (2004). Okul öncesi dönemde çocuğun yaşamında baba ve erkek öğretmenin rolü ve önemi. *Ege Eğitim Dergisi*, 5(1), 25-33.
- Atay, T. (2004). Erkeklik en çok erkekliği ezer. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 101,11-30.
- Aydoğdu, H. (2004). Modern kimlikte öznenin ölümü. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 115-147.
- Baydan, N., Akçınar, B., İmer, N. (2012). Çevre Sosyoekonomik Bağlam ve Ebeveynlik. Melike Sayıl ve Bilge Yağmuroğlu (Ed.), *Anne ve Babalık: Kuram ve Araştırma* (81-128). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bayraktar, S. (2011). *Makbul Anneler Müstakbel Vatandaşlar*. Ankara: Ayizi Yayıncılık.
- Belek Erşen, U. (2015). Farklı sosyal kategorilerden kadınların cinsiyet algıları. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(2), 184-213.
- Bora, A. (2012). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık. Kenan Çayır ve Müge Ayan Ceyhan(Ed.), *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar* (175-188). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Bora, A. (2014). *Kadınların sınıflı ücretli ev emeği ve kadın öznelliğinin İnşası*(6). İstanbul: İletişim yayınları.
- Bora, A., Üstün, İ. (2005). “Sıcak aile ortamı” demokratikleşme sürecinde kadın ve erkekler. İstanbul: TESEV Yayınları.
- Borak, H. (2015). Aile içi kadın erkek ilişkilerinin çok boyutlu kavramlaştırılmasına yönelik öneriler. Şirin Tekeli (Ed.), *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar* (209-220). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Boratav, H. B., Fişek, G. O., ve Ziya, H. E. (2014). Unpacking masculinities in the context of social change: internal complexities of the identities of married men in Turkey. *Men and Masculinities*, 17(3), 299-324.
- Bulut, S. (2014). Yaşam öyküsü araştırması. *International Journal of Human Sciences*, 11(1), 880-895.
- Cengiz, K., Tol, U., Küçükural, Ö. (2004). Hegemonik erkekliğin peşinden. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 101, 50-70.
- Çelebi, V. (2013). Michel Foucault’da bilgi, iktidar ve özne ilişkisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 512-523.
- Çetin Özkan, Z. (2016). Geleneksel Türk sinemasında erkeğin değişen imgesi. Huriye Kuruoğlu (Ed.), *Erkek Kimliğinin Değişemeyen Halleri* (121-143). Ankara: Nobel Yaşam.
- Çabuklu, Y. (2007). *Toplumsal kurgular ve cinsiyetçilik*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Çalışma Genel Müdürlüğü, Sendika Üyeliği ve İstatistik Daire Başkanlığı (2017). 01.01.2017. Askeri Ücretin Net Hesabı ve İşverene Maliyeti. 09.11.2017. <https://www.csgeb.gov.tr/home/contents/istatistikler/asgariucrut/>.
- Demez, G. (2005). *Değişen erkek imgesi*. İstanbul: Babil Yayınları.
- Demren, Ç. (2007). *Kahvehane Erkekliği: Ankara’da Bir Gecekondu Mahallesi Örneği*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Demren, Ç. (2008). Kadınlık dolayımıyla erkeklik özneliği. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(1),73-92.
- Deniz, Ç. (2014). Bir söylem analizi girişimi: Asker ve Sindirella hikayesi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16, 1-5.
- Eken, H. (2006). Toplumsal cinsiyet olgusu temelinde mesleğe ilişkin rol ile aile içi rol etkileşimi: Türk Silahlı Kuvvetlerindeki Kadın subaylar. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 247-279.
- Eliuz, Ü. (2011). Cinsel kimlik paniği: Kadın olmak. *International Periodical Fort the Languages, Literature and History of Turkic*, 6(3), 221-232.
- Ergin, A., Özdelek, R. (2014). Değışen babalık rolü ve erkek sağığına etkileri. *Hemřirelikte Eğıtim ve Araştırma Dergisi*, 11(1), 3-8.
- Ersoy, E. (2009). Cinsiyet kültürü içerisinde kadın ve erkek kimliğı (Malatya Örneğı). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (2), 209-230.
- Erzeybek, B. (2015). Anne Babaların Çocuklarını Yetiřtirirken Benimsedikleri Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutumları. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Evans, C. (1997). *Turkish Fathers' Attitudes to and Involvement in Their Fathering Role: A LowSocio-Economic Sample*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Foucault, M. (2016). *Özne ve İktidar* (5). İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Gül, S. (2013). Anlatı tarih üzerine tartışmalar ve yeni yaklaşımlar. *Karadeniz Araştırmaları*, 38, 105-117.
- Gümüş, İ., ve Türkyılmaz, B. (2017). Güney Avrupa'da ve Türkiye'de iş yaşam dengesi: karşılaştırılmalı bir analiz. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 64-88.

- Günay, G., ve Bener, Ö. (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(3), 158-171.
- Güngörmüş Özkardeş, O., ve Arkonaç, S. (1998). İki farklı eğitim düzeyinde baba olma algısı. *Marmara üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10, 253-263.
- Güngörmüş Özkardeş, O. (2012). *Baba olmak*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Günindi Ersöz, A. (2010). Türk atasözleri ve deyimlerinde kadına yönelik toplumsal cinsiyet rolleri. *Gazi Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 6, 167-181.
- Gür, T., Dilci, T., ve Arseven, A. (2013). Geleneksel yaklaşımdan yapılandırılmacı yaklaşıma geçişte öğretmen adaylarının görüş ve değerlendirmeleri: Bir söylem analizi. *Karadeniz*, 18, 123-135.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). Kültür ve anne babalık: Kuram ve uygulama çıkarsamaları. Melike Sayıl ve Bilge Yağmuroğlu (Ed.), *Anne ve Babalık: Kuram ve Araştırma* (61-79). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kandiyoti, D. (2015). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar kimlikler ve toplumsal dönüşümler* (5). İstanbul: Metis yayınları.
- Keskin, F. (1997). Foucault'da öznellik ve özgürlük. *Toplum ve Bilim*, 73, 30-44.
- Kul Parlak, N. (2016). Avrupa Birliği'nde iş-yaşam dengesine yönelik uyumlaştırma politikaları: Ebeveyn izni. *Bilgi*, 32, 56-91.
- Kuruçırak, Ş. (2010). *4-12 aylık Bebeği Olan Babaların, Babalık Rolü Algısı ile Bebek Bakımına Katılım Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (35), 79-91.

- Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. (2013). *Okul öncesi eğitim programı ile bütünleştirilmiş aile destek eğitim rehberi (OBADER)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Metin, B. (2017). İş ve aile yaşamının uyumlaştırılmasına yönelik politikalar ve kadın istihdamı: İsveç, Almanya ve Birleşik Krallık örnekleri. *Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Akademi Dergisi*, 1, 18-48.
- Mutman, M. (1997). Özne: Başka bir arşiv. *Toplum ve Bilim*, 73, 5-27.
- Oktan, A. (2016). Türk sinemasında hegemonik erkeklikten erkeklik krizine: Yazı tura ve erkeklik bunalımının sınırları. Huriye Kuruoğlu (Ed.), *Erkek Kimliğinin Değişemeyen Halleri (191-219)*. Ankara: Nobel Yaşam.
- Onur, B. (2012). Çocukluğun ve çocuk yetiştirmenin tarihi. Melike Sayıl ve Bilge Yağmuroğlu (Ed.), *Anne ve Babalık: Kuram ve Araştırma (19-59)*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Onur, H., Koyuncu, B. (2004). Sosyalizasyon sürecinde erkeklik. *Toplum ve Bilim*, 101, 31-49.
- Özbay, F. (2015). Kadınların ev içi ve ev dışı uğraşlarındaki değişme. Şirin Tekeli (Ed.), *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar (115-139)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özdal, F., Aral, N. (2005). Baba yoksunu olan ve anne-babası ile yaşayan çocukların kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 255-267.
- Pereira, J. (2008). The use of critical life history inquiry as a methodology for studying the identity construction of activist educators. Norman K. Denzin (ed.) *Studies in Symbolic Interaction (30)*, Emerald Group Publishing Limited (381 – 410).
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkânsız iktidar ailede, piyasada ve sokakta erkekler*. İstanbul: Metis Yayınları.

- Sancar, S., Acuner, S., Üstün, İ., Bora, A., Romaniuc, L. (2006). *Bir de buradan bak cinsiyet eşitsizliği bir “kadın sorunu” değil, toplumun sorunudur*. Ankara: KADER.
- Say, Ö. (2015). İktidar ilişkilerine indirgenmiş baba imajı ve postyapısalcı otorite analizinin çelişkileri. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 139-151.
- Sayer, H. (2011). *Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı*. Ankara: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Seçer, Z., Çeliköz, N., Yasa, S. (2007). Bazı kişisel özelliklerine göre okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların babalarının babalığa yönelik tutumları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 425-438.
- Sever, M. (2015). Kadınlık, annelik, gönüllü çocuksuzluk: Elisabeth Badinter’den Kadınlık mı Annelik mi? Tina Miller’den Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler ve Corinne Maier’den No Kid üzerinden karşılaştırmalı okuma çalışması. *Feminist Eleştiri Dergisi*, 7 (2), 72-86.
- Sımsıkı, H., ve Şendil, G. (2014). Baba katılım ölçeğinin (BAKÖ) geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (49), 104-123.
- Şahin, H., Demiriz, S. (2014). Algılamalar İle Aile Katılım Çalışmalarını Gerçekleştirmeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18, S: 1, 273-294.
- Şenel, F. (2012). Tarihsel ve toplumsal süreçte kadın. *Toplum ve Hekim*, 27(5), 246-255.
- Talimciler, A. (2016). Türkiye’de erkek kimliğinin oluşumunda göz ardı edilen alan: Spor/ Futbol. Huriye Kuruoğlu (Ed.), *Erkek Kimliğinin Değişemeyen Halleri* (43-65). Ankara: Nobel Yaşam.
- Tekeli, Ş. (2015). *1980’ler Türkiye’sinde kadın bakış açısından kadınlar* (6). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Taşkın, N., Erkan, S. (2009). Baba eğitim programlarının babaların çocuklarıyla ilgilenme seviyesine etkisi: Deneysel bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 136-148.
- Tezel Şahin, F. (2007). *Sosyal Değişim Sürecinde Değişen Baba Rolü*. Uluslar Arası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara.
- Thoma, D. (2011). *Babalar modern bir kahramanlık hikayesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Turan, H., Şen, M. (2014). Büyükşehir belediyelerinde toplumsal cinsiyet eşitliği algısı: Stratejik planlar üzerine bir araştırma. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 47-66.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2015). *TÜİK Veriye Erişim ve Yayın Katalogu*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu
- Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (2017). *TÜRK-İŞ Haber Bülteni*. Ankara: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
- Türkçe Sözlük (2009). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tüzün, O., Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19(1), 24-39.
- Uzel, G. (2008). *Magazin Basınında “Anne” İmgesi ve “Annelik”: “Kelebek” Magazin Eki Üzerine Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ünal, V. (2013). Geleneksel geniş aileden çekirdek aileye geçiş sürecinde boşanma sorunu ve din. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(26), 588-602.
- Ünlü Çetin, Ş., Beşpınar, F., Ünlü, H. (2010). Köy enstitüsü mezunu olmanın babalık davranış ve deneyimlerine etkisi. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 8(31), 8-38.
- Ünvar, P., Tagay, Ö. (2015). Çalışan Evli Kadınların Toplumsal Cinsiyet Roller, Yaşam, İş Doyumu ve Evlilik Uyumlarının İncelenmesi. *Kadın/Woman*, 16(1): 21-44

- Yavuz, Ş. (2015). Ataerkil egemen erkeklik değerlerinin üretiminde kadınların rolü: Trabzon örneği. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 7 (1), 117-130.
- Yıldırım, C. (2010). *Bilim felsefesi* (3). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldız Levent, H. (2015). *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Gaziantep Örneği. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Gaziantep Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Yılmazçetin, C. (2003). *Babanın Katılımı ve Ergen Öncesi Çocukların Davranış Problemleri Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Zeybekoğlu, Ö. (2010). Toplumsal Cinsiyet Rollerinde Türk Toplumunun Erkeklik Algısı. *Ethos Journal of the Society for Psychological Anthropology*, 3 (1).
- Zeybekoğlu Dünder, Ö., Durugönül, E., Arıkan, A. (2011). “Anne” ve “Baba” sözcüklerine yüklenen anlamların bir incelemesi. *Contemporary Online Language Education Journal*, 1(2), 25-34.
- Zeybekoğlu, Ö. (2013). Günümüzde erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile. *Mediterranean Journal Of Humanities*, 3 (2), 297-328.

EK-1. Etik Kurul İzin Belgesi

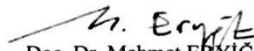
Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

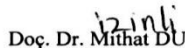
Büşra Kocatepe
Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü

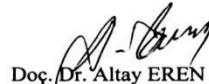
Sayın Büşra Kocatepe,

“Annelerin Kendi Yaşantılarından Yola Çıkarak Oluşturdıkları Babalık Kavramı ve Toplumsal Baba İmgesi” konulu araştırmanız ile ilgili olarak Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kuruluna yapmış olduğunuz başvuru (Protokol NO. 2015/135) Kurulumuzun 13.10.2015 tarihli ve 2015/135 toplantısında değerlendirilerek etik olarak uygun bulunmuştur. Bilgilerinize sunarız.

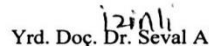

Prof. Dr. Hamit COŞKUN (Başkan)

Doç. Dr. Mehmet ERYİĞİT(Üye)

Doç. Dr. Mithat DURAK(Üye)

Doç. Dr. Altay EREN (Üye)

Yrd. Doç. Dr. Dilşad ÇOKNAZ (Üye)

Yrd. Doç. Dr. Seval ALKOY(Üye)

Av. Zuhal DEMİRCİ(Üye)

EK-2. Gönüllü Katılımcı Bilgilendirme Formu

Sayın katılımcı, bu çalışma babalığı kavramsal boyutuyla ele alarak, aile kurumu içerisinde babalık kavramının annelerin bakış açısıyla nasıl kabul gördüğünü, annelerin babalık kavramını nasıl şekillendirdiğini ve bu süreçte annelerin kendi yaşantılarının ne derece etkili olduğunu tespit edebilmektir.

Gönüllü olarak katılacak olduğunuz bu çalışmaya karar vermeden önce araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını anlamanız çok önemlidir. Uygulama esnasındaki dürüstlüğünüz ve samimiyetiniz çok önemli olduğundan sizlerle çalışmak bizim için büyük bir önem taşımaktadır. Lütfen biraz zaman ayırın ve aşağıdaki bilgileri dikkatlice okuyun, isterseniz başkalarıyla tartışın. Açık olmayan bir bölüm varsa ya da daha ayrıntılı bilgiye ihtiyaç duyuyorsanız lütfen sorun. Araştırmaya katılmak isteyip istemediğinize karar vermek için lütfen biraz düşünün.

Bu araştırma Büşra KOCATEPE tarafından, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi öğretmenliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak Yrd. Doç. Dr. Sabiha BİLGİ danışmanlığında yürütülmektedir.

Çalışmanın adı: “Annelerin kendi yaşantılarından yola çıkarak oluşturdukları babalık kavramı ve toplumsal baba imgesi” olarak belirlenmiştir. Araştırmanın temel amacı, annelerin çocukluklarında karşılaştıkları baba modelinden yola çıkarak oluşturdukları babalık kavramını tespit edebilmektir. Katılımı kabul ettiğiniz takdirde sizlerle bire bir görüşmeler yapılacaktır. Görüşmeler yaklaşık 45-50 dakika sürecektir. Görüşmeler sırasında verilerin eksiksiz toplanması amacıyla ses kaydı kullanılacaktır. Kişisel bilgileriniz, görüşme sırasında toplanan veriler tamamen gizli tutulacak, sizlerle araştırmacı arasında kalacak, hiçbir yerde adınız soyadınız ve diğer kişisel bilgileriniz kullanılmayacaktır, toplanan veriler kodlanarak analiz edilecektir. Araştırmaya katılımda gönüllülük esastır. Sizinle birlikte yaklaşık 15 kişinin katıldığı bir uygulama olacaktır. Uygulamanın istediğiniz anında, diğer katılımcıları etkilemeden araştırmadan ayrılmak istediğinizi uygulayıcıya herhangi bir neden veya koşul belirtmeden ifade edebilir ve ayrılabilirsiniz. Araştırmada size verilen konular veya uygulamalar dışında

herhangi bir rahatsızlık hissettiğinizde araştırmayı bırakmanız da mümkündür. Bu konuda size olumsuz dönecek herhangi bir sorumluluğunuz yoktur.

Lütfen sorularını araştırma sonunda araştırmacıya hiç çekinmeden sorunuz. Araştırmada, uygulama esnasında sizin dışınızda doğabilecek herhangi bir maddi hasardan, herhangi bir şekilde sorumlu tutulmayacaksınız. Araştırma süresinde kullanılan bütün materyal, dokümanların masrafları araştırmacıya ait olup, sizden herhangi bir başlık altında ücret talep edilmeyecektir. Araştırmada ters giden herhangi bir durum olursa, araştırma sorumlusu tarafından danışmanlık verilecek olup, her türlü sorumluluk araştırmacıya aittir. Araştırma hakkında sonrasında bilgi almanız ve grup sonuçlarını görmeniz mümkündür. Araştırma sonunda, araştırma sonucu ile bilgi talep etmeniz durumunda, elde edilen bilimsel bilgiler paylaşılabilecektir. Araştırma sonuçları analiz edilip, işlenecek ve bunun sonucunda elde edilen bilgiler rapor edilip, Tez Jürisine sunulacaktır. Kabul görmesi halinde literatüre kazandırılacaktır.

Araştırma ile ilgili daha fazla bilgi ve soru için:

Araştırma Sorumlusu: Büşra KOCATEPE

Araştırma Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Sabiha BİLGİ. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı, 0 374 254 10 00, Gölköy Kampüsü/ Bolu.

Araştırmaya katılımınızla ilgili her hangi bir şikâyetiniz varsa Etik Kurul Başkanı Prof. Dr. Hamit COŞKUN (Tel: 03742541310) bildirebilirsiniz. Her tür şikâyetiniz gizlilikle değerlendirilecek, araştırılacak ve sonuç hakkında tarafınıza bilgi verilecektir.

Araştırmamıza ayırdığınız zaman ve göstermiş olduğunuz ilgiden dolayı Teşekkürler...

Araştırmanın koşullarını anladığımı ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı taahhüt ederim.

İMZA:

TARİH:

ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU

İAEK Karar No:

ONAM FORMU

Araştırmanın Adı: Annelerin kendi yaşantılarından yola çıkarak oluşturdukları babalık kavramı ve toplumsal baba imgesi

	Evet	Hayır
Bilgilendirme Formunu okudunuz mu?	☐	☐
Araştırma projesi size sözlü olarak da anlatıldı mı?	☐	☐
Size araştırmayla ilgili soru sorma, tartışma fırsatı tanındı mı?	☐	☐
Sorduğunuz tüm sorulara tatmin edici yanıtlar alabildiniz mi?	☐	☐
Araştırma hakkında yeterli bilgi aldınız mı?	☐	☐
Herhangi bir zamanda herhangi bir nedenle ya da neden göstermeksizin araştırmadan çekilme hakkına sahip olduğunuzu anladınız mı?	☐	☐
Araştırma sonuçlarının uygun bir yolla yayınlanacağına katılıyor musunuz?	☐	☐
Yukarıdaki soruların yanıtları size kim tarafından açıklandı? <i>Lütfen ismini yazınız....</i>		

İmza:

Tarih:

EK-3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

TOPLUMSAL BİR KURGU OLARAK BABALIK: ANNELERİN ÖZ YAŞAM
ÖYKÜLERİNDE BABA İMGESİ

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Görüşülen Kişinin Adı-Soyadı:

Görüşme Tarihi:

Görüşme Yeri:

Görüşme Süresi:

Görüşme Kayıt No:

I.KİŞİSEL BİLGİLER:

1. Kaç yaşındasınız
2. Nerede doğdunuz?
3. Mesleğiniz nedir?
4. En son hangi okuldan mezun oldunuz?
5. Kaç kardeşsiniz? Siz kaçınıcı çocuksunuz? Kardeşleriniz yaşları nelerdir?
6. Kardeşlerinizin eğitim seviyesi nedir? Kaç yaşlarındalar?
7. Anneniz hayatta mı?
8. Annenizin mesleği nedir?
9. Annenizin eğitim durumu nedir?
10. Babanız hayatta mı?
11. Babanızın mesleği nedir?
12. Babanızın eğitim durumu nedir?
13. Kaç yıllık evlisiniz?
14. Kaç çocuğunuz var?
15. Eşiniz kaç yaşında?
16. Eşinizin mesleği nedir?
17. Eşinizin eğitim durumu nedir?
18. Ailenizin gelir düzeyi nedir?

II. ÇOCUKLUK YAŞANTILARI:

1. Çocukluğunuz nerede geçti?
2. Çocukluğunuzda kimlerle birlikte yaşıyordunuz? hala, dayı, vs.)
3. Nasıl bir çocukluk geçirdiniz? Geriye dönüp baktığınızda çocukluğunuzu nasıl tanımlarsınız?
4. Çocukluğunuzda kendinize en yakın hissettiğiniz kişi kimdi? Sizce o neden en yakın hissettiğiniz kişiydi?
5. Babanızla ilişkiniz nasıldı?
6. Çocukken babanızla olan ilişkinizi nasıl tanımlarsınız? Babanızı birkaç kelimeyle anlatacak olsanız neler söylemek istersiniz?
7. Çocukluğunuzda babanızla yaşadığınız ve sizin için en akılda kalıcı olay neydi? Anlatır mısınız?
8. Babanızı diğer çocukların babasıyla karşılaştırdığınız olur muydu? Karşılaştırdıysanız babanıza dair neler düşünürdünüz?
9. Babanızla nasıl zaman geçirirdiniz?
10. Babanızla en çok oynadığınız oyun neydi? Size aldığı bir oyuncakı hatırlıyor musunuz?
11. Babanızla neleri paylaşırdınız? (istek, duygu, düşünce, vs.)
12. Babanızın kardeşlerinizle olan ilişkisini nasıl tanımlarsınız? Babanızın kardeşleriniz ile olan ilişkisinin sizinle olan ilişkisinden farklı olduğunu düşündüğünüz olur muydu? Evetse nasıl farklı?
13. Babanız sizinle ve kardeşlerinizle hangi konularda ilgilenirdi?
14. Ev içerisinde babanız nasıl bir rol üstlenirdi?
15. Babanızın anneniz ile ilişkisi nasıldı? Ev işlerinde ve çocuk bakımında annenizle aralarında nasıl bir iş bölümü vardı?
16. Sizce anneniz babanızı nasıl bir baba olarak tanımlardı?
17. Annenizin babanıza yönelik eleştirileri var mıydı? Ne gibi eleştirilerdi?

III. AİLE İÇİ ROLLER VE İLİŞKİLER

1. Eşinizin babalığı hakkında neler söylemek istersiniz?
2. Eşinizin evin içinde çocuk bakımı, ev işleri gibi konularda rol üstlenir mi?

3. Eşinizle çocuklara ilişkin konularda aranızda bir iş bölümü ve rol paylaşımı var mı? Bu işbölümünü nasıl tanımlarsınız?
4. Bir baba olarak eşinizden beklentileriniz ne yönde?
5. Bir baba olarak eşinizi ve kendi babanızı düşündüğünüzde benzerlikler görüyor musunuz?
6. Eşinizin baba olarak eleştirdiğiniz zamanlar oluyor mu? Ne zaman hangi yönden?
7. Eşinizin yerinde olsaydınız, yani çocukların babası siz olsaydınız, nasıl bir baba olurdunuz?
8. Size göre çocuğunuzun eşinizden bir baba olarak beklentileri var mı? Neler?
9. Çocuğunuzun gözünden bakacak olsanız eşinizi bir baba olarak nasıl tanımlarsınız?
10. Kendinizi bir anne olarak nasıl tanımlarsınız? Güçlü gördüğünüz ya da zayıf gördüğünüz yönleriniz var mı?
11. Aile içerisinde size nasıl bir rol düşüyor?
12. Çocuğunuzun sizden bir anne olarak beklentileri var mı? Neler?
13. Bir anne olarak çocuğunuz sizi nasıl tanımlar?

IV. BABALIK KAVRAMININ İNŞASINA İLİŞKİN SORULAR

1. Sizce baba kimdir? “Baba” dediğinde aklınıza ne gelir?
2. Sizce iyi baba var mıdır? İyi babayı nasıl tanımlarsınız?
3. Peki tersten soracak olursam, “iyi olmayan baba”yı nasıl tanımlarsınız?
4. Çocukların babaya ihtiyacı var mıdır? Çocuklar için babanın önemi ne? Çocuğun kız ve ya erkek olması babasına olan ihtiyacını etkiler mi?
5. Sizce baba olmak erkeklere verilen doğal bir potansiyel midir yoksa sonradan mı öğrenilir?
6. Eğer öğrenilmişse, babalık rolü kimden ve nasıl öğrenilir?
7. Babalık mı annelik mi daha zordur? Niçin?
8. Babalık ve annelik arasındaki farklar nelerdir?
9. Çevrenizde farklı babalık tarzları var mı?
10. Bu farklı babalık tarzlarından hangileri daha fazla kabul görmektedir?

11. Annelerin eşlerinin babalık davranışları üzerinde etkilerinin olduğunu düşünüyor musunuz?
12. Medyada, TV dizilerinde ideal baba olarak tanımlayabileceğiniz bir karakter var mı?
13. Erkekler baba olduktan sonra değişir mi?
14. Eşiniz baba olduktan sonra değişti mi? Nasıl?
15. Baba olmak erkeklerin toplumda nasıl görüldüğünü, statüsünü ne derece etkiler?
16. Toplumsal yapının babalara nasıl bir önem yüklediğini düşünüyorsunuz?
17. Sizce toplumda anne ve babaya yüklenen değer farklı mıdır?
18. Son zamanlarda toplumumuzda babalık anlayışının değiştiğini düşünüyor musunuz? Evetse biraz anlatır mısınız?
19. Sizce toplumumuzda babalar nasıl sorunlar yaşıyor? Bu sorunları çözmek için neler yapılmalı?
20. Görüşmemizi bitirirken eklemek istediğiniz bir şey var mı?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Büşra KOCATEPE

Doğum Yeri ve Yılı : Fatsa / 1991

Eğitim Durumu

Lisans : Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Eğitim Fakültesi / Okul Öncesi Öğretmenliği

İş Deneyimi

: Armutçuk Ortaokulu (2013-2017)

Çiğdemli İlkokulu (2017-)

İletişim

Adres : Süleymanlar Mah. Sabit Nihat Duran Cad. No: 13/3

Kdz. Ereğli /Zonguldak

E-posta : busra.kocatepe@gmail.com

TUTANAK

İlköğretim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi Büşra KOCATEPE'nin 14.11.2017 tarihinde yapılan tez savunmasında "Annelerin Kendi Yaşantılarında Yola Çıkarak Oluşturdukları Babalık Kavramı ve Toplumsal Baba İmgesi" tez konusunun "Toplumsal Bir Kurgu Olarak Babalık: Annelerin Öz Yaşam Öykülerinde Baba İmgesi" olarak değiştirilmesinin uygun olduğuna. (14.11.2017)

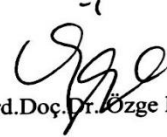

Yrd.Doç.Dr. Sabiha BİLGİ

Tez Danışmanı

Yrd.Doç.Dr. Pelin AKSÜT

Yrd.Doç.Dr. Özge PINARCIK